

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ _____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«__»_____2024 р. «__»_____2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна
економіка» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»

на тему: «Світовий ринок продовольчих товарів в сучасних
умовах »

Виконала

здобувачка 2 курсу, групи ЗМЕ 2-9М

Ткаченко Владислава Андріївна

Керівник д.е.н., проф. _____

Сафонов Юрій Миколайович

Рецензент _____

Я як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

Київ – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ННІ Економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь – магістр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Ткаченко Владислави Андріївни

1. Тема роботи
«Світовий ринок продовольчих товарів в сучасних умовах»

Керівник роботи
Сафонов Юрій Миколайович , професор, доктор економічних наук.

Затверджені теми наказом по інституту від 09.10.2023 року № 818-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 05.02.2024

3. Інформаційна база

Підручники і навчальні посібники, монографії та наукові статті; статистична інформація Державного комітету статистики України; інформаційні ресурси мережі Інтернет.

4. Зміст основних положень роботи

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ

РОЗДІЛ 3 УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

5. Дата видачі завдання_ 01.09.2023

6. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	30.09.2023	виконано
Підготовка II-го розділу	28.10.2023	виконано
Підготовка III-го розділу	25.11.2023	виконано
Завершення написання роботи	01-08.12.2023	виконано
Передзахист кваліфікаційних робіт	19-20.12.2023	виконано
Здача готової роботи	01.02.2024	виконано

Здобувач _____ / _____ /
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ / _____ /
 (підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи магістра на тему:

«Світовий ринок продовольчих товарів в сучасних умовах»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 89 сторінок, 6 таблиць, 9 рисунків, кількість використаних джерел - 52.

Ключові слова: міжнародна торгівля, міжнародна торгівля послугами, експорт, імпорт, іди послуг, тенденції розвитку міжнародних послуг.

Мета написання даної роботи - показати, що в умовах сьогодення міжнародна торгівля послугами як складова частина міжнародної торгівлі дуже важлива як для світового співтовариства в цілому так і для України в окремоті.

Предмет роботи - міжнародні економічні відносини в галузі торгівлі послугами.

Об'єкт роботи - міжнародна діяльність України в сфері торгівлі послугами.

Виходячи з мети дослідження, в роботі було поставлено такі завдання:

- визначити передумови виникнення та етапи формування світової торгівлі;
- розглянути особливості міжнародних послуг;
- проаналізувати види послуг в міжнародній економіці;
- дослідити географічну структуру міжнародної торгівлі послугами;
- розглянути регулювання міжнародної торгівлі послугами;
- дослідити тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації;
- розглянути місце України на світовому ринку продовольства;
- дослідити міжнародну торгівлю послугами України та експорт товарів;
- визначити тенденції розвитку окремих видів послуг в Україні;
- визначити екологічні наслідки підриву Каховської ГЕС для аграрної промисловості України.

Методи дослідження. При виконанні дипломної роботи було використано монографічний; статистичний методи: табличний, графічний, рядів динаміки, метод порівняння, абстрактно-логічний методи.

ABSTRACT
to master's degree work on the topic:

"The world market of food products in modern conditions"

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, and a list of used sources. The work contains 91 pages, 6 tables, 9 figures, the number of used sources is 67.

Key words: international trade, international trade in services, export, import, trends in services, trends in the development of international services.

The purpose of writing this work is to show that in today's conditions international trade in services as a component of international trade is very important both for the world community as a whole and for Ukraine in particular.

The subject of the work is international economic relations in the field of trade in services.

The object of the work is the international activity of Ukraine in the field of trade in services.

Based on the purpose of the research, the following tasks were set in the work:

- determine the prerequisites for the emergence and stages of the formation of world trade;
- consider the features of international services;
- to analyze the types of services in the international economy;
- to investigate the geographical structure of international trade in services;
- consider the regulation of international trade in services;
- to investigate the trends in the development of international trade;
- to investigate the international trade in services of Ukraine and the export of goods;
- to determine the development trends of certain types of services in Ukraine;
- to determine the environmental consequences of the Kakhovka explosion for the agricultural industry of Ukraine.

Research methods. A monograph was used when completing the thesis; statistical methods: tabular, graphic, series of dynamics, method of comparison, abstract-logical methods.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ.....	9
1.1 Передумови виникнення та етапи формування світової торгівлі....	9
1.2 Особливості міжнародних послуг.....	18
1.3 Види послуг в міжнародній економіці.....	20
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ.....	27
2.1 Географічна структура міжнародної торгівлі послугами.....	27
2.2 Регулювання міжнародної торгівлі послугами.....	30
2.3 Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації.....	35
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3 УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ.....	41
3.1 Місце України на світовому ринку продовольства.....	41
3.2 Тенденції розвитку окремих видів послуг в Україні	47
3.3 Міжнародна торгівля послугами України та експорт товарів	50
3.4 Екологічні наслідки підриву Каховської ГЕС для аграрної галузі України.....	64
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВОК.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Формування ринкової економічної системи в Україні потребує її інтегрування до світового економічного простору. Це можливо тільки за умов створення високоефективного механізму функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, належної підготовки фахівців у даній галузі.

Слід зазначити, що товари й послуги в міжнародній торгівлі тісно взаємозалежні й взаємодіють один з одним, і в цьому одна з причин включення послуг у коло ведення СОТ.

Багато видів послуг виділилися в самостійні сектори міжнародної торгівлі на певному шаблі розвитку обміну товарами. Так виникли міжнародний транспорт, банківська справа й страхування, логістика й багато інших. З одного боку, багато видів послуг затребувані, оскільки вони обслуговують торгівлю, тому при обслуговуванні міжнародної торгівлі товарами міжнародний обмін послугами залежить від темпів зростання, структури й географічного розподілу товарних потоків у міжнародній торгівлі. З іншого боку, було б серйозною помилкою не зазначити, що розвиток міжнародної торгівлі товарами залежить від ряду загальних глибинних, глобальних процесів, що відбуваються у світі.

Мета написання даної роботи - показати, що в умовах сьогодення міжнародна торгівля послугами як складова частина міжнародної торгівлі дуже важлива як для світового співтовариства в цілому так і для України в окремоті.

Предмет роботи – міжнародні економічні відносини в галузі торгівлі послугами.

Об'єкт роботи – міжнародна діяльність України в сфері торгівлі послугами.

Виходячи з мети дослідження, в роботі було поставлено такі завдання:

- визначено теоретичні аспекти розвитку торгівлі;

- досліджено світовий ринок послуг;
 - визначено місце України в світовому ринку послуг;
 - розглянуто тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами;
 - проаналізовано динаміку міжнародної торгівлі послугами в Україні;
 - досліджено статистику експорту українських товарів в 2022, порівняно з 2021, 2023 роками
- розглянуто наслідки підриву Каховської ГЕС для аграрної промисловості України

Торгівля послугами являє собою вагомий важіль в сфері міжнародної торгівлі загалом. Адже саме вони є засобом, за допомогою яких постачальники — розвивають продуктивність, спеціалізують свої товари. Від того яким буде результат зовнішньоекономічної діяльності залежить економічний і соціальний прогрес, що і визначає актуальність та мету теми. Виходячи з твердження, що найбільш розвинута форма міжнародних економічних зв'язків це — торгівля, повз дослідження даної теми не пройшов жоден відомий український економіст. В роботі використано інформацію з праць таких вітчизняних авторів як: С. О. Гуткевич, Г. В. Жосан, В. О. Бойко, Г. О. Швець, А. С. Сурай та ін.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

1.1 Передумови виникнення та етапи формування світової торгівлі

Під широким терміном “міжнародна торгівля” можна розуміти не тільки відносини купівлі продажу товарів, а й послуг.

Світовий ринок послуг - це система міжнародних відносин обміну, де основним товарним об'єктом виступають різноманітні види послуг і яка існує на основі міжнародного поділу праці [17, с. 23].

Міжнародний ринок послуг — диверсифікована система спеціалізованих ринків послуг, участь у функціонуванні якої у той або інший спосіб беруть усі країни. Ця система динамічно розвивається відповідно до тенденцій НТП і сама є прискорювачем темпів розвитку й причиною диверсифікації форм міжнародних економічних відносин.

Визначення змісту ринку зустрічаються різні. Тому приведемо одне з них, що відбиває найбільш адекватно його зміст. Отож, ринок - це засіб або механізм реалізації і придбання товарів і послуг, у якому беруть участь продавці і покупці, тобто він являє собою систему співвідношення пропозиції і попиту різних власників.

Для вивчення окремого процесу як міжнародна торгівля було відкрито Інститут світової торгівлі (WTI), який є провідною міждисциплінарною академічною установою, яка займається аспірантурою, дослідженнями та інформаційно-пропагандистською діяльністю з регулювання міжнародної торгівлі та інвестицій. Як центр передового досвіду в Бернському університеті досліджують взаємозв'язки між галузями права, економіки та політології. Маючи розвинену глобальну мережу партнерів, WTI знаходиться в авангарді міждисциплінарних досліджень регулювання міжнародної торгівлі та інвестицій. Досліджують, збирають дані та надають політичні рекомендації щодо того, як торгівля пов'язана з такими темами, як міграція,

навколишнє середовище/зміна клімату, інвестиції, сільське господарство/продовольча безпека, енергетика, товари та розвиток.

З 1999 року магістр міжнародного права та економіки (MILE) є однією з провідних у світі програм поглибленого навчання в галузі регулювання міжнародної торгівлі. Докторська програма пропонує випускникам магістратури з економіки, політології та права можливість розвивати свою професійну та наукову кар'єру

Виникнення і становлення ринку обумовлено розвитком суспільного поділу праці і товарного виробництва. З ростом товарного виробництва розвивається і ринок - засіб обміну продуктів, що призначені для продажу, а не споживання самими виробниками [55, с. 41].

При рабовласницькому ладі товарне виробництво і товарне обертання усередині окремих країн були розвинуті слабо. Відповідно до цього на зовнішній ринок відправлялася лише незначна частина продукції. І усе ж при рабовласницькому засобі виробництва виник світовий ринок.

Протягом довгого часу і при феодалізмі також не спостерігалось широкого поширення товарного виробництва, оскільки пануючим було натуральне господарство. Купецький капітал, виступаючи посередником між товаровиробниками, поступово втягував в обмін усі нові райони й області. Але в умовах їх політичної і виробничої роз'єднаності товарний обмін носив нерегулярний характер: був відсутнім єдиний національний ринок, суспільні потреби задовольнялися переважно продукцією місцевого виробництва [47, с. 65].

Проте саме при феодалізмі древній світовий внутриконтинентальний ринок переріс у міжконтинентальний. Справді, середньовічний Китай торгував не тільки в Індію, але і з Аравією і Південної Африкою. Венеція і Генуя вели торгівлю як із феодальними країнами Європи, так і з Єгиптом і державами Близького Сходу. Подорож Васко да Гама з'єднала ці два регіональні міжнародних ринки, а відкриття Америки Колумбом і

кругосвітня подорож Магелана об'єднала всі регіональні ринки в єдиний ланцюг. Так що світовий ринок виник не в XIX в., а значно раніше.

В умовах капіталістичного товарного виробництва, що розвивається, кожна з галузей промисловості і сільського господарства поступово стають ринком один для одного. Диференціація виробництва на спеціалізовані галузі являє собою процес поглиблення і розширення суспільного поділу праці. Коли ж процес спеціалізації капіталістичного виробництва виходить за рамки окремих країн, тоді вона доповнюється міжнародним обміном і на цій основі розвивається новий світовий ринок. Таким чином, світовий ринок являє собою сукупність ринків окремих країн, що пов'язані між собою товарообміном.

В широкому розумінні міжнародна торгівля відповідає всім потокам товарів (товарів) і послуг між національними економічними зонами. Потоки послуг враховуються в тій мірі, в якій їх частка швидко зростає в міжнародній торгівлі (особливо транспортні, туристичні та бізнес-послуги). Міжнародна торгівля не є новим явищем; справді, вже в 19 столітті міжнародна торгівля зростала швидше, ніж світове виробництво. Ця тенденція підтверджується і навіть посилюється після 1945 року, так що між 1980 і 2015 роками світова торгівля була помножена на 7,8 (за даними СОТ), тоді як ВВП (який також включає виробництво послуг) становив 6,8 за даними Світового банку. З цієї точки зору міжнародна торгівля розглядається як один із двигунів зростання.

Цей стрімкий розвиток міжнародної торгівлі супроводжувався трансформаціями в її структурі як з точки зору характеру товарів, якими обмінюються, так і в географічному розподілі цих обмінів. Таким чином, протягом останніх двох століть частка промислової продукції в торгівлі продовжувала збільшуватися, ставши переважаючою, на шкоду сільськогосподарській продукції.

Крім того, за останні два десятиліття частка послуг у міжнародній торгівлі значно зросла, і тепер вони займають центральне місце в торгівлі.

Відповідно, міжнародна торгівля зосередилася географічно навколо трьох зон, що утворюють те, що ми називаємо Тріадою (Північна Америка, ЄС, Азія); або навіть усередині кожної з цих зон (внутрішньозонна торгівля). Таким чином, ця динаміка маргіналізувала певні частини світу (приклади: Африка, Центрально-Східна Європа, Близький Схід, Латинська Америка).

Розвиток міжнародної торгівлі призвів до зростання відкритості та взаємозалежності економік.

Сьогодні він став центральною змінною у світовій економіці, але все ще є предметом багатьох питань, як і в минулому. Чому країни торгують одна з одною? Міжнародна торгівля – рушій чи гальмо зростання? Чи не сприяє це втраті автономії держав? На задньому плані точиться теоретична дискусія: де хто бачить міжнародну торгівлю двигуном зростання, що дає змогу будь-якій країні розвиватися (як, наприклад, азіатські НІК). З іншого боку, інші вказують пальцем на його злодіяння щодо певних країн (маргіналізація країн, що розвиваються), певних секторів (зникнення традиційних секторів, таких як текстильна промисловість у Франції), або навіть зайнятості (зростання безробіття)... пропагуючи потім вдаються до протекціоністських заходів. Динаміку міжнародної торгівлі також можна зрозуміти через її учасників. Держава є центральним актором у тій мірі, в якій її дії, у дуже різноманітних формах, спрямовані на стимулювання (наприклад, зниження митних тарифів) або, навпаки, на обмеження (наприклад, нетарифний захист) торгівлі з іншими націями. Але держави не єдині, хто втручається в динаміку міжнародної торгівлі, ми також повинні брати до уваги фірми, зокрема транснаціональні компанії (FTN). FTN все більше впливають на торгівлю, зокрема через міжнародний розподіл виробничого процесу (DIPP) і внутрішньофірмову торгівлю.

Більше того, їхня вага стає такою, що держави, бачачи, як руйнується їхня автономія, почувуються перед ними дедалі більш безсилями. Інше дуже важливе питання полягає в тому, щоб знати, які його наслідки для економічних суб'єктів, споживачів і виробників. Для виробників міжнародна

торгівля дозволить їм розширити свій ринок і отримати доступ до машин, сировини, енергії (за нижчими цінами), а також зіткнутися з іншими компаніями, які можуть бути такими ж або навіть більш конкурентоспроможними, ніж вони. З боку споживачів вигоди більш певні: доступ до нових продуктів і дешевших продуктів. Але зазначимо, що споживачами також найчастіше є працівники, які можуть втратити роботу через міжнародну конкуренцію.

Вирішальний вплив на формування єдиних національних ринків, а потім і подальший розвиток світового міжконтинентального ринку зробила значна капіталістична промисловість. У результаті промислового перевороту, що відбувся в Англії в останній третині XVIII в., а потім протягом XIX в. і в інших країнах Європи й Америки, стала швидко розвиватися значна промисловість, що і прискорило формування національних ринків і призвело до утворення світового капіталістичного ринку.

Світовий ринок міг досягти свого повного розвитку лише при капіталістичному машинному виробництві і викликаному їм широкому міжнародному поділі праці. Тільки в умовах капіталістичного засобу виробництва світовий ринок стає цілком розвинутою економічною категорією, створюється ґрунт для широкого розвитку регулярного і всебічного міжнародного товарообігу, що спирається на постійне і масове виробництво товарів для продажу на світових ринках, на розвиток мережі міжнародних засобів транспорту і зв'язку.

Світовий капіталістичний ринок проходить у своєму розвитку три стадії, обумовлені розвитком капіталістичного засобу виробництва: стадію підготування капіталістичного засобу виробництва (епоха мануфактури), стадію машинного виробництва окремих підприємств і корпоративної стадії капіталізму. Кожна стадія розвитку світового капіталістичного ринку має свої особливості, обумовлені самим капіталістичним засобом виробництва.

Світовий ринок на стадії підготування капіталістичного засобу виробництва знаходився ще в зародковому, нерозвиненому стані.

Визначальною рисою зовнішньої торгівлі на цій стадії була переважна роль купецького капіталу, що виступав у якості посередника в процесі обертання товарів, вироблених переважно дрібними товаровиробниками і частково капіталістичними мануфактурами.

Світовий ринок на другій стадії капіталізму охоплює період від промислового перевороту в Англії наприкінці XVIII в. до кінця 70-х рр. XIX в., коли світова капіталістична торгівля набула цілком розвинутих рис. Для цього етапу характерна перемога значної машинної промисловості в Англії і встановлення нею промислової і торгової гегемонії. Вирішальну роль на світовому ринку починає грати промисловий капітал, що підкоряє собі торговий капітал.

Торгівля послугами є засобом для диверсифікації експорту та дає можливість іншим секторам приєднатися або просунутися вгору по ланцюжку створення вартості, надаючи необхідні ресурси. Торгівля послугами залежить від умов доступу до ринку та національного режиму, а також різноманітних національних регуляторних заходів, таких як ліцензування та кваліфікаційні вимоги, технічні стандарти, конкуренція, дані та захист споживачів. Наявність сприятливого політичного середовища є ключем до конкурентоспроможності в торгівлі послугами. ІТС допомагає урядам у цьому, підтримуючи політичні реформи, посилюючи спроможність розробляти та впроваджувати торговельні угоди, а також посилюючи роль і потенціал організацій підтримки бізнесу у просуванні торгівлі послугами. Різноманітні проекти ІТС на рівні країни також працюють безпосередньо з малими та середніми підприємствами (МСП), щоб збільшити їхній потенціал експорту послуг шляхом навчання та підключення їх до глобального ринку послуг.

ІТС консулює політиків і учасників переговорів щодо того, як найкраще забезпечити їхню інформовану участь у багатосторонніх і регіональних переговорах, пов'язаних із послугами:

- підтримка країн у виробленні переговорних позицій у СОТ та регіональних або двосторонніх переговорах;
- підтримувати уряди країн, що приєднуються до СОТ, у розробці графіків надання послуг;
- проводити тренінги, щоб державні та приватні зацікавлені сторони могли внести свій внесок у переговори.

Внутрішні реформи для стимулювання торгівлі послугами— ІТС підтримує країни у підвищенні конкурентоспроможності їхніх послуг шляхом сприяння внутрішнім реформам із запровадженням угод про торгівлю послугами. ІТС забезпечує підтримку та оцінки відповідності та перегляду національних регуляторних рамок регіональним і багатостороннім зобов'язанням, а також рекомендаціям і дорожнім картам щодо реформ політики; технічна експертиза для розробки/перегляду законодавчих інструментів на основі стратегій розвитку країни, а також міжнародних правил і практики; технічне керівництво щодо нових питань політики в торгівлі послугами, зокрема у сфері електронної комерції та цифрової торгівлі; Розробка експортних стратегій для секторів послуг.

Торгівля послугами є засобом для диверсифікації експорту та дає можливість іншим секторам приєднатися або просунути вгору по ланцюжку створення вартості, надаючи необхідні ресурси. Торгівля послугами залежить від умов доступу до ринку та національного режиму, а також різноманітних національних регуляторних заходів, таких як ліцензування та кваліфікаційні вимоги, технічні стандарти, конкуренція, дані та захист споживачів.

Наявність сприятливого політичного середовища є ключем до конкурентоспроможності в торгівлі послугами. ІТС допомагає урядам у цьому, підтримуючи політичні реформи, посилюючи спроможність розробляти та впроваджувати торговельні угоди, а також посилюючи роль і потенціал організацій підтримки бізнесу у просуванні торгівлі послугами.

Різноманітні проекти ІТС на рівні країни також працюють безпосередньо з малими та середніми підприємствами (МСП), щоб збільшити їхній потенціал експорту послуг шляхом навчання та підключення їх до глобального ринку послуг.

Підтримка переговорів щодо торгівлі послугами

ІТС консультує політиків і учасників переговорів щодо того, як найкраще забезпечити їхню інформовану участь у багатосторонніх і регіональних переговорах, пов'язаних із послугами. Ми можемо допомогти:

- підтримка країн у виробленні переговорних позицій у СОТ та регіональних або двосторонніх переговорах;
- підтримувати уряди країн, що приєднуються до СОТ, у розробці графіків надання послуг;
- проводити тренінги, щоб державні та приватні зацікавлені сторони могли внести свій внесок у переговори.

Внутрішні реформи для стимулювання торгівлі послугами ІТС підтримує країни у підвищенні конкурентоспроможності їхніх послуг шляхом сприяння внутрішнім реформам із запровадженням угод про торгівлю послугами.

ІТС забезпечує:

- 1) підтримку оцінки відповідності та перегляду національних регуляторних рамок регіональним і багатостороннім зобов'язанням, а також рекомендаціям і дорожнім картам щодо реформ політики;
- 2) Технічну експертизу для розробки/перегляду законодавчих інструментів на основі стратегій розвитку країни, а також міжнародних правил і практики;

Технічне керівництво щодо нових питань політики в торгівлі послугами, зокрема у сфері електронної комерції та цифрової торгівлі; Розробка експортних стратегій для секторів послуг., Регіональна торгова інтеграція, Багатостороння торгова інтеграція, Стратегії розвитку торгівлі, Розбудова потенціалу для торгівлі послугами. Гравці приватного сектору, такі як організації підтримки бізнесу (BSO) і малі та середні

компанії, які експортують послуги, потребують підтримки для посилення політичних реформ і торговельних угод, щоб перетворити їх на можливості для бізнесу.

ІТС забезпечує: Навчання та розбудова потенціалу для ОПБ та зацікавлених сторін у приватному секторі щодо розуміння та введення в дію угод про торгівлю послугами; Актуальна інформація про глобальну політику та галузеві тенденції в торгівлі послугами, а також відповідні інструменти для аналізу ринку; Цільова підтримка приватного сектору для розробки політичних позицій і участі в політичній пропаганді питань, пов'язаних з торгівлею послугами.

Корпоративна стадія капіталізму охоплює період із 80-х рр. XIX в. і до наших днів. коли виявлявся перехід від капіталізму вільної конкуренції окремих підприємств до різних форм панування корпорацій. На цьому етапі завершилося формування світового ринку, на основі утворення єдиної капіталістичної системи господарства і всесвітнього панування фінансового капіталу та зародження ринку послуг.

Наприкінці XX ст. та на початку XXI ст. обсяги експорту послугами провідних ринкових країн зростали вдвічі швидше за обсяги товарного експорту.

Різноманітність міжнародних послуг відповідають характеру сучасного розвитку людства, економічних систем, науково-технічного прогресу.

Об'єктом купівлі - продажу є більш ніж 600 видів послуг.

Умови розвитку світового ринку послуг:

- науково-технічний прогрес (інтелектуальні послуги);
- ускладнення виробництва;
- насичення ринків товарами (торгівельні послуги);
- інформаційний бум;
- нові наукові відкриття (ноу-хау);
- зростання кількості компаній по наданню послуг;
- прискорений розвиток нових видів транспорту;

- підвищення частки нових видів послуг (банківських, страхових, посередницьких).

1.2 Особливості міжнародних послуг

Торгівля послугами є засобом для диверсифікації експорту та дає можливість іншим секторам приєднатися або просунути вгору по ланцюжку створення вартості, надаючи необхідні ресурси. Торгівля послугами залежить від умов доступу до ринку та національного режиму, а також різноманітних національних регуляторних заходів, таких як ліцензування та кваліфікаційні вимоги, технічні стандарти, конкуренція, дані та захист споживачів. Наявність сприятливого політичного середовища є ключем до конкурентоспроможності в торгівлі послугами.

Послуги на світовому ринку - споживчої вартості, які переважно не здобувають упередметненої форми.

Переглянемо основні характеристики послуг:

1. Послуги не відчутні;
2. Послуги невидимі;
3. Послуги не підлягають зберіганню;
4. Місце виробництва і споживання послуг співпадає — експорт послуг обов'язково передбачає їх виробництво за кордоном;
5. Експорт послуг не вимагає обов'язкового виведення за митну територію країни.

Особливості міжнародного ринку послуг:

- більшість міжнародних контактів у цій сфері базується на прямих зв'язках між виробниками та споживачами;
- міжнародна торгівля послугами припускає більшої наявності зарубіжних партнерів;
- МРП тісно пов'язан із товарним ринком, але розвивається більш високими темпами;

- сфера послуг більш захищена державою, ніж сфера товарного виробництва, тому що вище питома вага державних капіталовкладень (транспорт і його інфраструктура, зв'язок, охорона здоров'я, наука, освіта та ін., перебувають, як правило, в частковій, а інколи навіть у переважаючій державній власності);

- ступень концентрації на ринку сучасних послуг значно більша, ніж на ринку товарів;

- ряд послуг практично не включається до міжнародного обігу [57, с. 146].

МРП сформувався у 80 рр., а об'єктом купівлі-продажу є більш ніж 600 видів послуг.

Хороший вплив на конкуренцію є головною перевагою міжнародної торгівлі. Країни-експортери змушені покращувати якість і обсяги свого виробництва. Вони також змушені пропонувати конкурентоспроможні ціни, щоб виграти та зберегти свої виробничі можливості. Створення робочих місць також є важливим для місцевої економіки.

Країни-імпортери, зі свого боку, можуть обирати своїх постачальників відповідно до своїх зручностей. Зазвичай вони базуються на своїх очікуваннях щодо якості, кількості, а також на своїй купівельній спроможності. Маючи це на увазі, вони гарантують, що міжнародна торгівля є прибутковою для їхньої економіки. На місцевому рівні країна, яка займається міжнародною торгівлею, пропонує своїм споживачам широкий вибір продуктів. Останні виграють від імпортних продуктів харчування та стандартизованих товарів, таких як імпортні транспортні засоби та технологічні пристрої.

Також важливо знати, яка роль міжнародної торгівлі в компаніях. Розширення міжнародної торгівлі послугами та диверсифікація світового ринку послуг посилюють потребу розвивати відповідні механізми регулювання та сприяти їх адаптації до сучасної специфіки цієї сфери

міжнародної економічної діяльності. Для цього вживаються заходи на різних рівнях, як зусиллями окремих урядів, так і в міжнародному масштабі, а саме:

- на національному рівні — у вигляді правової діяльності та нормативної регламентації, організаційно-інституційної політики держав;
- на рівні двосторонніх угод, наприклад, щодо поліпшення транспортного обслуговування рухомим складом пасажирів, вантажів, а також перекачування газу, нафти трубопроводами,
- у рамках багатосторонніх, регіональних проектів, наприклад, лібералізація торгівлі послугами в межах зони вільної торгівлі в Північній Америці — НАФТА,
- на рівні світових організацій — передусім у рамках системи ГАТТ/СОТ, укладення Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС).

Існує різноманіття теоретичних класифікаційних підходів за якими розмежують міжнародні види послуг, так вагомими міжнародні організації по різному проводять класифікації.

1.3 Види послуг в міжнародній економіці

Згідно з підходом, який прийнятий ЮНКТАД (конференція ООН по торгівлі та розвитку), виділяють наступні види послуг [27, с. 20]:

- 1) Торгівля транспортними послугами за межами національних кордонів;
- 2) Торгівля туристичними послугами;
- 3) Послуги поштового, кур'єрського, телефонного, телеграфного зв'язку між резидентами та нерезидентами;
- 4) Будівництво (об'єкти за кордоном, що здійснені на тимчасовій основі резидентами);
- 5) Страхування (нерезидентів страховими компаніями-резидентами);
- 6) Фінансові послуги;
- 7) Комп'ютерні та інформаційні послуги;

- 8) Роялті та ліцензійні послуги;
- 9) Франчайзинг;
- 10) Лізинг;
- 11) Інжиніринг;
- 12) Управлінський контракт.

Існує різноманіття теоретичних класифікаційних підходів за якими розмежують міжнародні види послуг, так вагомими міжнародні організації по різному проводять класифікацію. Міжнародний валютний фонд виділяє наступні послуги (таблиця 1.1). Світовий банк виділяє такі послуги:

- факторні послуги, які пов'язані з рухом капіталів, робочої сили й інших компонентів та інструментів виробничого процесу;

Таблиця 1.1

Класифікація послуг згідно МВФ

Вид	Підвид	Характеристика
1. Транспорт	Пасажирський	Міжнародне перевезення пасажирів всіма видами транспорту і надання супутніх послуг
	Вантажний	Міжнародне перевезення вантажів всіма видами транспорту і надання супутніх послуг
2. Поїздки	Ділові	Товари і послуги, придбані нерезидентами, що мандрують по справі (відрядження)
	Особисті	Товари і послуги, придбані нерезидентами, що мандрують з особистих

		питань (туризм)
3. Зв'язок	Послуги поштового, кур'єрського, телефонного та іншого зв'язку між резидентами і нерезидентами	
4. Будівництво	Будівництво об'єктів за рубежом, що здійснюється на тимчасовій основі резидентами	
5. Страхування	Страхування нерезидентів страховими компаніями-резидентами	
6. Фінансові послуги	Фінансове посередництво між резидентами і нерезидентами (комісія за відкриття акредитивів, за обмін валюти, брокерські послуги і т.д.)	
7. Комп'ютерні та інформаційні послуги	Консультації у області комп'ютерних програм, інформаційні послуги (обробка даних, користування базами даних, підписка на інформаційні лінії)	
8. Роялті і ліцензійні платежі	Користування правами власності (торгова марка, патент, копірайт і т.д.) і використання оригіналів або прототипів (фільмів, рукописів) на основі ліцензії	

9. Інші бізнес-послуги	Посередницькі	Комісія за посередництво
	Лізинг	Лізинг і фрахт судів, літаків без екіпажів та іншого транспортного устаткування
	Інші ділові, професійні і технічні послуги	Правові, бухгалтерські, управлінські, рекламні і інші послуги, а також послуги з проектування, картографії, нагляду за будівництвом, захисту урожаю, розвідки корисних копалин
10. Особисті, культурні і рекреаційні послуги	Аудіовізуальні послуги	Виробництво фільмів, радіо - і телепередач, компакт-дисків, гонорари артистів
	Інші	Показ виставок, проведення спортивних і інших заходів
11. Урядові послуги	Поставку товарів в посольства, консульства, представництва міжнародних організацій, операції ООН по підтримці миру	

Джерело: [24, с. 102]

· нефакторні послуги, які мають нефінансовий характер. Це транспортні, туристичні та інші нефінансові послуги.

Міжнародний лізинг — це складна фінансова операція, при якій спеціальна лізингова фірма (орендодавач) у відповідності з домовленістю з офіційним орендарем купує у виробника відповідне устаткування, обладнання, машини, наймає людей і передає на визначений час за встановлену плату орендарю.

Це одна із форм міжнародних послугових відносин, яка має вигляд кредитування експорту й імпорту товарів, що полягає в довгостроковій оренді машин, устаткування, транспортних засобів, будівель виробничого призначення тощо.

Отже, лізинг є своєрідним симбіозом кредиту та оренди, при якому споживач бере в оренду необхідний товар чи об'єкт оренди не безпосередньо у виробника, а у спеціальної компанії, котра і займається такою специфічною послугово-кредитною діяльністю. Виграють від цього усі три суб'єкти: виробник, реалізуючи товар, відразу ж отримує гроші; споживач не виплачує повну суму за товар відразу, а тільки здійснює незначні виплати протягом досить тривалого періоду; лізингова компанія, як правило, отримує стабільні значні прибутки від своєї діяльності.

Якщо суб'єкти лізингу належать до двох і більше країн, то такий лізинг є міжнародним. Обсяг лізингових операцій у світі за рік дорівнює в середньому 300 — 500 млрд. доларів США.

Загальна цінність міжнародного лізингу полягає в тому, що в такий спосіб споживачеві полегшується доступ до високих технологій, вдається оперативно замінити старе обладнання на нове, прогресивніше направляти зекономлені кошти на інші цілі, що в кінцевому результаті призводить до оптимального розвитку світової економіки.

Міжнародний факторинг — це вид міжнародної діяльності у сфері міжнародного фінансування, при якому постачальник товарів віддає короткотермінові вимоги за товарними угодами факторинговій компанії з метою негайного отримання більшої частини платежу (як правило, 70-90% платежу уже за 2 — 3 дні), гарантії повного погашення заборгованості, зниження витрат при проведенні розрахунків. Іншими словами, суть міжнародного факторингу зводиться до того, що фактор-фірма погоджується звільнити експортера від фінансового тягаря експортної угоди, особливо від очікування платежу від закордонних покупців, для того, щоб експортер зміг

зосередитися на своїй безпосередній діяльності: виробництво, продаж і маркетинг товарів.

Якщо факторинг функціонує у сфері короткотермінових кредитів, то форфейтингова стихія — це середньострокові кредити (до 7 років).

Міжнародний форфейтинг є таким видом послугової діяльності у сфері міжнародного фінансування, при якому експортер продає форфейтеру (форфейтинговій компанії) без права регресу боргове зобов'язання іноземного покупця, яке виступає у формі комерційного переказного або простого векселя з авалем (письмовим фінансовим поручительством, тобто формою гарантії банку, фірми або іншого закладу, яка сприяє підвищенню довіри до фінансових можливостей володаря обігового кредитно-грошового документу, на якому зазначене таке поручительство).

Висновки до розділу 1

Отже, наявність сприятливого політичного середовища є ключем до конкурентоспроможності в торгівлі послугами. В умовах капіталістичного товарного виробництва, що розвивається, кожна з галузей промисловості і сільського господарства поступово стають ринком один для одного.

Суть міжнародного форфейтингу полягає в тому, що зобов'язання імпортера-боржника, термін виконання якого ще не настав, може бути експортером-кредитором перетворене у валютне надходження шляхом продажу цього зобов'язання форфейтеру, котрий погоджується його купити на беззворотній основі тільки при умові наявності гарантії з боку якоїсь відомої фінансової установи у країні імпортера.

Надзвичайно ефективним міжнародний форфейтинг є при експорті засобів виробництва, коли договір купівлі-продажу може передбачати сплату купівельної ціни частинами протягом 2—5 років. В широкому розумінні міжнародна торгівля відповідає всім потокам товарів (товарів) і послуг між національними економічними зонами. Потоки послуг враховуються в тій

мірі, в якій їх частка швидко зростає в міжнародній торгівлі (особливо транспортні, туристичні та бізнес-послуги). Міжнародна торгівля не є новим явищем; справді, вже в 19 столітті міжнародна торгівля зростала швидше, ніж світове виробництво.

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ

2.1. Географічна структура міжнародної торгівлі послугами

Всі сфери міжнародного співробітництва потребують розвинених послуг, що є продовженням і розвитком сучасного виробництва. Основна відмінність торгівлі послугами від торгівлі товарами, з якої витікають особливості міжнародної торгівлі послугами, в тому, що послуги не мають властивості накопичуватися. Обсяг ринку послуг складає приблизно 25% світового товарного обігу, причому темп росту даного сектору світової економіки значно перевищує темп росту світового товарного обігу. Також торгівля послугами впливає на зайнятість населення національної економіки в значно більшому ступені, ніж товарний ринок.

Міжнародний ринок послуг складається з: послуг фрахту; інших транспортних послуг; туризму; інших послуг, що надають державні організації (банківські, страхові, біржові, посередницькі, з експорту технологій тощо); інших послуг, що надаються приватним сектором.

Основну роль в міжнародній торгівлі послугами грають туризм та транспортні послуги. Оцінку розвиненості країни часто зводять до оцінки дохідності сектору послуг. Є країни, в яких сфера послуг дає до 60% ВВП і вище. Наприклад, в США — 73%, у Франції — 69%, в Японії — 65%, в Англії — 69%, в Германії — 64%, в Італії — 61%. (табл. 2.1) [26, с. 30].

Фінансово-кредитна сфера виступає провідною для всіх розвинених країн. Рух капіталів і його обслуговування стоїть завжди на першому місці. По цьому показнику виділяють три центри: США, Японія, Західну Європу. У сфері послуг зайнято понад 50% сукупної робочої сили.

До сервісного центру відносять транспорт, зв'язок, торгівлю та обслуговування, фінансову систему, освіту, науку, культуру, охорону здоров'я, спорт, туризм. Саме ця галузь зумовила нову назву країн цієї групи

- постіндустріальні, тобто такі, де у структурі ВВП та трудових ресурсів домінують сервісні галузі.

Таблиця. 2.1

Питома вага зайнятих у сфері послуг у країнах-лідерах*

Назва країни	Рік	Питома вага зайнятих у сервісних галузях у структурі сукупної робочої сили, %
США	2019	73
Великобританія	2014	69
Італія	2016	61
Франція	2015	69
ФРН	2018	64
Японія	2019	65
Канада	2017	75

Джерело: [3, с. 32].

Інформаційні послуги . З кінця 80-х років швидкими темпами почав створюватися світовий ринок інформаційних послуг, і у 2015 р. обсяг виробництва засобів інформації у світі становив 1197 млрд дол. США.

Міжнародний транспорт . Підприємствами транспорту у р. перевезено 809,3 млн. т вантажів (на 2,3% менше ніж у 2021 р.), послугами пасажирського транспорту скористалися 4,3 млрд. осіб (на 2,7% більше), пасажирооборот зріс на 11,4% [3, с. 30].

У р. на розвиток залізничного транспорту освоєно 2414,8 млн.дол. США капітальних вкладень. На модернізацію рухомого складу та колії спрямовано 1042,2 млн.дол. США [3, с. 30].

Автотранспортом у р. перевезено 15,6% вантажів та 89,3% пасажирів. При цьому, обсяги перевезень автомобільним транспортом стабільно зростали: перевезено 126,5 млн. т вантажів (на 1,7% більше ніж у 2021р.) та 3,8 млрд. пасажирів (на 3,2%) [3, с. 31].

Одним із основних чинників, що впливають на розвиток автомобільного транспорту, є відсутність на ринку автопідприємств державної форми власності. У той же час, цей сектор ринку залишається достатньо відкритим, що сприяє утворенню конкурентного середовища, підвищенню рівня якості транспортних послуг при перевезенні вантажів та пасажирів автомобільним транспортом.

Міжнародний туризм. В останні двадцять років середньорічні темпи зростання кількості іноземних туристів у світі становили 5,1 %, валютних надходжень — 14 %. За прогнозами експертів очікується, що при збереженні таких темпів зростання, кількість міжнародних подорожей на р. досягне 900 млн чол., а на 2010 р. — 937 млн чоловік [3, с. 40].

Міжнародний туризм входить у трійку найбільших галузей-експортерів, поступаючись лише нафтовій промисловості та автомобілебудуванню, частка яких у світовому експорті становить 11 % та 8,6 % відповідно. Сумарний дохід країн світу від міжнародного туризму становить 7 % від загального обсягу світового експорту і 3 % від світового експорту послуг [3, с. 42].

За числом туристів, які відвідують країну, передре Франція (до 40 млн. чоловік за рік), яка має від туристичного бізнесу біля 6 млрд. доларів США позитивного сальдо. А Іспанія має, хоч і меншу, кількість туристів, що її відвідує (біля 30 млн. чоловік за рік). Також має позитивне сальдо між експортом та імпортом туристичних послуг до 13 млрд. доларів і при цьому доходи від туризму складають третину усього експорту країни. Таку ж долю в експорті мають доходи від туризму в Австрії. Найгірше з розвинених країн у плані експорту туристичних послуг стоять Японія (до 20 млрд. доларів негативного сальдо) і Німеччина (до 15 млрд. доларів негативного сальдо). У Японії, до того ж, дуже низька відвідуваність (усього до 2- млн. чоловік за рік) [3, с. 43].

Частка туристичного бізнесу становить близько 6 % світового ВВП, 7 % сумарних капітальних вкладень та 5 % всіх податкових послуг. Це

обумовлює особливу увагу до розвитку цієї сфери бізнесу. Туризм як товар реалізується у формі послуг (матеріальних і нематеріальних). Туризм не є товаром першої необхідності, тому він стає потребою людини лише при певному рівні її доходів та певному рівні багатства суспільства.

Класифікація Всесвітньої організації з туризму (ВОТ) передбачає поділ усіх країн на дві групи:

— країни — постачальники туристів, або країни, які імпортують туристичні послуги. До цих країн ВОТ відносить США, Бельгію, Данію, Німеччину, Голландію, Нову Зеландію, Швецію, Канаду, Англію;

— країни, які приймають туристів, або країни, які експортують туристичні послуги. До цих країн ВОТ відносить Австралію, Грецію, Кіпр, Італію, Іспанію, Мексику, Туреччину, Португалію, Францію, Швейцарію [3, с. 45].

2.2 Регулювання міжнародної торгівлі послугами

Розширення міжнародної торгівлі послугами та диверсифікація світового ринку послуг посилюють потребу розвивати відповідні механізми регулювання та сприяти їх адаптації до сучасної специфіки цієї сфери міжнародної економічної діяльності. Для цього вживаються заходи на різних рівнях, як зусиллями окремих урядів, так і в міжнародному масштабі, а саме:

· на національному рівні — у вигляді правової діяльності та нормативної регламентації, організаційно-інституційної політики держав;

· на рівні двосторонніх угод, наприклад, щодо поліпшення транспортного обслуговування рухомим складом пасажирів, вантажів, а також перекачування газу, нафти трубопроводами,

· у рамках багатосторонніх, регіональних проектів, наприклад, лібералізація торгівлі послугами в межах зони вільної торгівлі в Північній Америці — НАФТА,

· на рівні світових організацій — передусім у рамках системи ГАТТ/СОТ, укладення Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС).

Суттєву роль відіграють двосторонні угоди, як галузеві (частіше за все про транспортне сполучення, перевезення, та комунікації), так і торгово-економічні, в яких розглядаються окремі аспекти торгівлі послугами і капіталовкладень у цю сферу [17, с. 42].

Іншою формою є багатостороннє регулювання торгівлі послугами в рамках міжнародних організацій. Підготовкою угод з цих питань займаються спеціалізовані міжурядові організації, наприклад ІКАО (Організація міжнародної цивільної авіації), ІМО (Міжнародна морська організація), ВОТ (Всесвітня організація з туризму) та ін. Усе більш важливе місце питанням регулювання ринку послуг відводиться у роботі такої найвідомішої організації, як ООН (Організація Об'єднаних Націй) і спеціалізованих структурних підрозділів, що входять до її складу, таких як ЕКОСОП (Економічна і соціальна рада), ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі і розвитку), ЮНСІТРАЛ (Комісія ООН з прав Міжнародної торгівлі) та ін. Важливий внесок у регулювання вищезгаданої сфери вносять також Міжнародна торгова палата, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Група Світового банку та велика кількість інших організацій. Однак найбільш потужною і широкою за сферою системою глобального регулювання торгівлі послугами є ГАТС/СОТ (Генеральна угода з торгівлі послугами в рамках Світової організації торгівлі) [35, с. 39].

Розглянемо і охарактеризуємо найбільш впливові з перелічених вище міжнародних організацій, які беруть участь у регулюванні послуг та окремих її секторів на національному, галузевому, регіональному та міжнародному рівнях.

На національному рівні регулювання торгівлі послугами мало чим відрізняється від методів регулювання торгівлі товарами, а отже підпадає і під ті ж самі обмеження, які містять:

- засоби прямого регулювання (квотування, мито, субсидії та ін.);

- засоби непрямого регулювання (ліцензування, сертифікування, урядова закупівля).

На галузевому рівні, питанням регулювання того чи іншого сектора послуг займається велика кількість різноманітних організацій.

У сфері транспортних перевезень велику роль у вирішенні багатьох технічних питань міжнародного морського транспорту відіграє Міжнародна морська організація (ІМО), яка була заснована в 1958 р. ІМО входить до числа спеціалізованих установ ООН і знаходиться в Лондоні. Основні завдання ІМО - розвиток співпраці між усіма країнами з питань морського судноплавства, розробка міжнародного права в цій сфері, зміцнення безпеки судноплавства на морі та захист морського середовища [17, с. 42].

ІКАО була заснована у 1944 р. у Чикаго. Її членами є більш ніж 180 держав. Вона є міждержавним утворенням, яке здійснює розробку питань, пов'язаних юридичними, економічними і технічними аспектами регулювання процесів функціонування систем повітряного транспорту (СПТ), а також бере участь у розробці міжнародних стандартів у даній сфері і забезпечує їх виконання. ІАТА (Міжнародна асоціація повітряного транспорту) є асоціацією авіаперевізників, яка була заснована у 1945 р. у Гавані. Вона визначає міжнародну тарифну політику, бере участь у створенні повітряної торгівлі і вирішенні пов'язаних із цим проблем, представляє інтереси авіакомпаній в різних міжнародних організаціях тощо [17, с. 43].

Серед туристичних організацій найбільш впливовою є Всесвітня організація з туризму (ВОТ), яку створено в 1975 р. Протягом багатьох років ця організація була відома як Міжнародний союз офіційних туристичних організацій, який не входив до системи спеціалізованих органів ООН, але з ініціативи Економічної і Соціальної Ради ООН (ЕКОСОС) 2 січня 1975 р. ВОТ отримала офіційний статус спеціалізованого органу ООН і своє нинішнє найменування.

Основною метою і завданнями ВОТ є:

- прискорення і розширення сприяння розвитку туризму в різних країнах і регіонах;
- координація туристських інтересів країн-членів ВОТ;
- розробка міжнародних документів і контроль за їх дотриманням;
- сприяння зміцненню взаєморозуміння, здоров'я і процвітання людей у всьому світі;
- сприяння у встановленні постійних взаємовідносинах між різними об'єднаннями туроператорів;
- участь у вирішенні проблем міжнародних туристичних розбіжностей;
- сприяння розвитку туризму шляхом впливу на уряди окремих країн по спрощенню візових та інших формальностей;
- надання регулярних звітів про стан світового туризму, в яких аналізуються позитивні і негативні сторони розвитку у всіх регіонах планети.

Глобальний рівень регулювання міжнародної торгівлі послугами містить широкий спектр принципів, правил, міжнародних договорів та угод, що розробляються різноманітними міжнародними організаціями.

ООН є типовою глобальною системою. Вона є однією з найвідоміших міжнародних організацій сучасності, яка функціонує понад півстоліття. Останнім часом, поряд із головними політичними проблемами, все більше місця в її діяльності відводиться вирішенню економічних, соціальних та фінансових питань. Економічна діяльність ООН містить чотири головні напрями:

- вирішення загальних для всіх країн глобальних економічних проблем;
- сприяння господарському розвитку країн, що розвиваються;
- сприяння економічній співпраці держав із різними рівнями соціально-економічного розвитку;
- вирішення проблем регіонального економічного розвитку.

При ООН створено ряд міжнародних організацій:

Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД);

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ).

У кінці 1964р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, якою заснувала ЮНКТАД як автономний орган ООН по сприянню міжнародній торгівлі, веденню переговорів і для розробки міжнародних договорів та рекомендацій у цій сфері.

ЮНСІТРАЛ відповідає за діяльність, спрямовану на гармонізацію та уніфікацію міжнародного торгівельного законодавства, зокрема міжнародних платежів, міжнародного комерційного арбітражу та врегулювання спорів, міжнародного транспортування товарів, питань автоматизованої обробки даних.

Світова організація торгівлі створена згідно з рішенням Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів та почала діяти 1 січня 2015 р. та є наступницею Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ), яка була організована в 1947 р. між 23 країнами. Членами СОТ є 148 країн.

Головними завданнями СОТ є: лібералізація міжнародної торгівлі шляхом її регулювання переважними тарифними методами при послідовному скороченні рівня імпортного мита, усуненні кількісних та інших нетарифних бар'єрів у торгівлі, а також підтримка справедливої конкуренції в національному та міжнародному економічному просторі.

Система угод СОТ складається з:

- багатосторонніх угод з торгівлі товарами, до яких належить Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 2014) та пов'язані з нею угоди;
- Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС);
- Угоди про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС).

У 2014 р. Була прийнята угода ГАТС, яка стала одним з трьох основних компонентів світової торгівельної системи (СОТ).

У сфері регулювання торгівлі послугами в рамках СОТ можна виділити наступні частини:

- загальні положення, в яких викладені концепції, принципи та правила стосовно заходів, які впливають на торгівлю;

- додатки, що стосуються регулювання специфічних сфер послуг та специфічних об'єктів;

- перелік конкретних зобов'язань країн-членів СОТ відносно окремих видів послуг.

Повна структура ГАТС складається з 6-ти основних елементів, 29 статей і 8 додатків. У додатках до тексту ГАТС встановлює певні вилучення в сфері фінансових телекомунікацій, авіа - і морського транспорту, переміщення фізичних осіб - постачальників послуг.

У найближчому майбутньому ГАТС потрібно розглядати як дуже важливу, але все ж початкову ланку в створенні багатосторонніх міждержавних правил поведінки урядів у сфері міжнародної торгівлі послугами.

2.3 Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації

Жодна із сучасних країн не може ефективно просуватися по шляху економічного прогресу без інтеграції із світовим господарством. Стан національної економіки дедалі більше залежить не від внутрішніх, а від зовнішніх виробничих факторів, в тому числі міжнародного поділу праці, загального світового науково-технічного розвитку, наявності сировинних ресурсів. Спроби побудови економіки лише на основі самозабезпечення зазнають неминучого краху.

Інтеграцією охоплені не тільки основні галузі економіки, а й фінансова сфера. Так, наприклад, країни — члени ЄС вводять спільну грошову одиницю — євро. Вже в 2019 році вона стане основною для всіх членів європейського валютного союзу.

Сучасні інтеграційні процеси відзначаються динамічністю. Якщо, наприклад, в 2017 р. до "Спільного ринку" входило 12 країн, то в 2018 р. — 15, а в 2019 р. — їх буде 20. У перші ж роки ХХІ століття майже вся Європа становитиме одне економічне ціле. Подібні явища відбуваються на всіх

континентах земної кулі. Інтернаціоналізація господарського життя набирає глобального характеру [17, с. 41].

Подібні зміни простежуються в розвитку науки, техніки. Еволюційні процеси, що тривали до 60-х рр. ХХ ст., змінилися в кінці 90-х рр. революційними перетвореннями у технології всіх галузей матеріального виробництва та сфери послуг. З'явилася електронно-обчислювальна техніка, промислові роботи і матеріали нового покоління, ведеться розробка та впровадження нових джерел енергії і т.д.

Постійно зростають капіталовкладення у наукові дослідження. Якщо Великобританія на ці цілі у ХІХ ст. витратила 1 млн фунтів ст., то сьогодні лише щорічно — 1,5—2 млн. Річні витрати США на науку ще більші — 300—400 млрд дол. щорічно. Відповідно різко зросла чисельність наукових працівників. Якщо в кінці ХІХ ст. їх було близько 50 тис., то сьогодні — 6 млн. [17, с. 42].

Велику роль у глобалізаційних процесах відіграє зростаючий обсяг послуг. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі показують: в останнє десятиріччя швидко зростає значимість та обсяги різного роду послуг.

Країни, що розвиваються, можуть активно використовувати й вже використовують свої можливості на цьому шляху. Наприклад, туризм і трудові послуги, експорт робочої сили переважно для виконання некваліфікованих робіт.

Для багатьох країн, що розвиваються, туризм давно став одним з найважливіших джерел надходження іноземної валюти. Так, для Єгипту туристичні послуги є третьою за значенням статтею отримання вільно конвертованої валюти через валютні перекази робітників, що працюють за кордоном, та іноземної допомоги. Особливо бурхливо в останні роки розвивається іноземний туризм у Туреччині (8% щорічно порівняно з 4% загальносвітового зростання туризму). Очікується, що до р. ця країна за розмірами доходів від туризму посяде шосте місце у світі. Туреччина виграє

у конкуренції з основними суперниками - Грецією та Іспанією завдяки меншій вартості рекреаційних послуг.

Прагнення вийти із "заклятого кола бідності", стимулювати розвиток передових галузей економіки, надати динамізму усій економіці загалом вимагає активного залучення іноземного капіталу у країни, що розвиваються.

Переважна більшість країн, що розвиваються, є чистими імпортерами як прямих іноземних інвестицій, так і позикового капіталу. На групу держав "третього світу" припадало у 1980 - 1985 рр. 25% сукупних вкладень прямих іноземних інвестицій у світі, у 1986 - 2010 рр. - 17%. Водночас частка країн, що розвиваються, у світовому експорті капіталу у підприємницькій формі становила у 1980 - 1985 рр. - 2%, у 1986 - 2010 рр. - 3% [17, с. 42].

Для збільшення кількості залучених інвестицій у державах, що розвиваються, вдосконалюється інвестиційний клімат, формується потрібна інфраструктура, створюються спеціальні економічні зони з особливо пільговим режимом функціонування для іноземного підприємницького капіталу. Зусилля багатьох з країн, що розвиваються, дають відчутний результат. За даними Всесвітнього банку, потік приватного капіталу в економіку країн, що розвиваються, у 2014 р. досягнув рекордної суми у 173 млрд. дол., незважаючи на значне зниження темпів його зростання порівняно з періодом 2010 - 2013 рр. Самі ж країни, що розвиваються, у 2013 р. вивезли за кордон капіталу на суму 14 млрд. дол.

За оцінками американської консалтингової фірми "Ернст енд Янг", у найближчі роки найпривабливішими з країн, що розвиваються, для капіталовкладень будуть: Китай, Індія, Мексика, Бразилія.

Приватний капітал прямує переважно у країни з динамічною економікою, що зростає: 80% приватних інвестицій надходить всього у 20% країн, що розвиваються, здебільшого держави Східної та Південно-Східної Азії й Латинської Америки.

Конкретніший аналіз дає змогу виділити десять найбільших реципієнтів прямих іноземних інвестицій у світі, що розвивається. Це

Аргентина, Бразилія, Гонконг, Єгипет, КНР, Малайзія, Мексика, Сінгапур, Тайвань, Таїланд. На дані 10 країн і територій у 1980-2010 роках припадало 13% усіх вкладень прямих іноземних інвестицій у світі і 68% усіх прямих іноземних інвестицій у країнах, що розвиваються. Серед зазначених країн лідерами із залучення прямих закордонних капіталовкладень були Сінгапур, Мексика, Бразилія і Китай з часткою у сукупних світових вкладеннях прямих іноземних інвестицій відповідно у 2,3%, 1,9%, 1,8%, 1,7%. Найменше прямих закордонних інвестицій надходило у найменш розвинені країни Азії, Африки та Латинської Америки. Їхня частка у сукупних світових вкладеннях прямих інвестицій знизилася з 0,5% у 1970-1979 рр. до 0,1% у 1986-2010 рр. [26, с. 89].

Прямі іноземні інвестиції відіграють відчутну роль у внутрішньому капіталоутворенні лише у тих з країн, що розвиваються, які мають достатньо високі доходи на душу населення. Так, частка іноземних інвестицій у валовому внутрішньому капіталоутворенні держав-нафтовиробників Західної Азії, а також Гонконгу й Сінгапуру становила у другій половині 80-х років майже 20%. Одночасно аналогічний показник у країнах з низьким рівнем доходу на душу населення, у середньому за той самий період був 1,5. Наприклад, у Гані й Уганді він дорівнював 0,9, у Судані - 0,2% [26, с. 90].

Експортерами прямих іноземних інвестицій виступає дуже невелика група держав, що розвиваються, розташованих переважно у Східній, Південно-Східній Азії та Латинській Америці. Найбільшими експортерами прямих інвестицій є Південна Корея, Тайвань і Китай. У Південній Кореї та Тайвані вивезення капіталу у підприємницькій формі у 2010 р. перевищувало його ввезення, що характерно, як правило, для промислово розвинених країн [26, с. 100].

Ще одна складова взаємин промислово розвинених держав і країн, що розвиваються, у системі світової економіки, - це міжнародна фінансова допомога слаборозвиненим країнам "третього світу".

За даними аналітиків МВФ, у 2014 р. у світі на офіційну допомогу по урядових каналах було виділено 56 млрд. дол. Порівняно з 2010 р., коли сприяння з боку ПРК країнам, що розвиваються, досягло свого максимуму, ця цифра зменшилася на 12 млрд. дол. Допомога з боку країн Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) становить всього 0,3% їхнього сукупного валового національного продукту (мета, поставлена ООН, - 0,7%) [26, с. 102].

Також великого значення у рості обсягу послуг грає розвиток транспортні послуги, розширення видів транспорту та логістичних шляхів. Провідні позиції за рівнем розвитку та соціально-економічною організацією функціонування транспортної інфраструктури займають індустріально розвинені країни, які представляють перший тип транспортних систем. Їх частка у світовому вантажообігу становить більше 70%. Другий тип транспортних систем представляють країни, в тому числі нові індустріальні держави. Третій тип транспортних систем функціонує в країнах з перехідною економікою.

Інтеграційні процеси в Європі почалися внаслідок політичних змін у міжнародному ландшафті, але подальший розвиток цих процесів відбувся вже значною мірою у відповідь на виклики глобалізації, зокрема, метою підвищення конкурентоспроможності країн-членів ЄС та убезпечення їх від негативних наслідків глобалізаційних процесів. Відповідно, регіональні утворення можуть бути ефективним засобом регулювання та структурування сучасних глобалізованих міжнародних економічних відносин.

Висновки до розділу 2

Отже, як ми визначили у другому розділі, вступ України до СОТ є одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України і розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення передбачуваного та прозорого середовища

для залучення іноземних інвестицій, що відповідає національним інтересам України.

Світовий досвід свідчить, що членство в СОТ стає визначальним чинником стабільного та передбачуваного розвитку економіки більшості країн. Непрямі загальноекономічні наслідки від реформування зовнішньоторговельного режиму та набуття Україною членства в СОТ сприятимуть сталому економічному, розвитку за рахунок забезпечення доступу до світових ринків товарів, робіт і послуг, отримання відповідних прав для захисту своїх інтересів на цих ринках.

Таким чином, вступ України до Світової організації торгівлі позитивно позначиться передусім на прибутках національного товаровиробника, що, в свою чергу, сприятиме подальшим перетворенням в економіці України.

Отже, приєднуватися до системи СОТ треба, використовуючи ті переваги, які при цьому можуть бути отримані, і шукаючи механізм поступового переведення власного виробництва в інший режим господарсько - економічного функціонування.

Регулювання міжнародної торгівлі послугами має певну специфіку. Це пов'язано з тим, що послуги, які відрізняються крайньою розмаїтістю форм і змісту, утворюють єдиний ринок, якому властиві не загальні риси, а загальні тенденції, які надають можливість регулювати його на глобальному рівні навіть із урахуванням нових моментів у його розвитку. Через ці причини дослідження системи регулювання та функціонування світового ринку послуг в умовах глобалізації має не лише теоретичне, а й практичне значення.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

3.1 Місце України на світовому ринку продовольства

З перших днів здобуття Україною незалежності уряд нашої держави здійснює послідовну політику входження в міжнародне співтовариство. І на цьому шляху надзвичайно важливим завданням є формування нового торговельного режиму, інтегрованого у світовий економічний простір.

Зважаючи на те, що в сфері реформування економіки нашої держави першочерговим є вирішення питань поглиблення структурної перебудови промислового виробництва, поживлення інвестиційних процесів, підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, основними пріоритетами є:

- підтримка вітчизняних товаровиробників шляхом використання можливостей міжнародно-правового механізму захисту їх інтересів як на вітчизняному, так і на світовому ринках;

- прискорення економічних реформ шляхом гармонізації економічного законодавства відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів;

- взаємне зменшення технічних бар'єрів у торгівлі з провідними торговельними партнерами України.

Протягом останнього десятиліття світовий ринок продовольства демонструє стійке зростання, відкриваючи значні можливості для розвитку вітчизняного аграрного сектору та збільшення експорту продукції. Україна, виходячи на світову арену після набуття незалежності, стала впливовим гравцем на міжнародному продовольчому ринку. Аграрний сектор завжди вважався пріоритетною галуззю для нашої держави, яка активно сприяє як зовнішньоекономічному, так і внутрішньоекономічному розвитку. Останніми роками спостерігається значне зростання міжнародних інвестицій в

сільськогосподарську інфраструктуру України, що свідчить про довіру та впевненість в перспективах розвитку сектору.

Україна, як країна з багатою сільськогосподарською традицією та значними природними ресурсами, відіграє важливу роль на світовому ринку продовольства. Завдяки своїм родючим ґрунтам, сприятливому клімату та великим земельним площам, Україна здатна вирощувати різноманітні сільськогосподарські культури, які відіграють ключову роль у задоволенні світового попиту на продукти харчування. Проте, позиція України на міжнародному ринку продовольства постійно змінюється під впливом різноманітних факторів, включаючи економічні та політичні зміни, кліматичні умови, технологічні інновації та геополітичні події.

До початку конфлікту з російським агресором Україна була важливим гравцем на світовому ринку продовольства, експортуючи понад 15% кукурудзи та приблизно 10% зернових, і в цих сегментах вважалася одним із найбільших експортерів. Проте, з початком повномасштабної війни ситуація змінилася. Вторгнення росії в Україну та початок війни суттєво позначилися на аграрному секторі та його позиції на світовому ринку продовольства. Відмова багатьох компаній співпрацювати з країною-агресором призвела до відсутності експорту зерна з України, що вплинуло на глобальні ціни на продукти харчування. Зростання цін на зерно призвело до підвищення вартості м'яса та інших продовольчих товарів [37].

В цілому, за розрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства разом з Київською школою економіки, прямі збитки від війни у сільському господарстві України до вересня 2022 року сягнули 6,6 мільярда доларів. Найбільші втрати відзначилися в сільгосптехніці – 84,2 тис. одиниць техніки та устаткування, що були повністю або частково пошкоджені на суму 2,9 млрд. дол. Крім того, збитки на 1,9 млрд. дол. спричинили знищення або викрадення 4 мільйонів тонн зернових та олійних культур. Незважаючи на значні втрати від цієї трагічної війни, українські аграрії гідно відгукнулися на виклики війни та мужньо пережили нелегкий минулий рік.

На сьогоднішній день експерти виокремлюють ще один ключовий фактор, що істотно впливає на аграрний сектор України, його позиції на світовому ринку та матиме довготривалий вплив на сферу продовольства. Таким фактором є зміна внутрішнього споживання в Китаї, де зростає кількість людей, які споживають білки та переходять до споживання яловичини, що збільшує попит не лише на м'ясо, але й на зерно, яке виступає кормом для худоби. Такі динамічні зміни, разом із іншими чинниками, призвели до зростання цін на продукти харчування у всьому світі на 60% за останні два роки. Даний тренд відображає агрегований індекс, розрахований FAO – Організацією Об'єднаних Націй з питань харчування та сільського господарства. Експерти цієї організації провели аналіз, який підтвердив, що на сьогодні ціни на продовольство у світі перебувають на найвищому рівні за останні десять років.

У 2023 році доля агропродовольчої продукції у загальному експорті України виросла до 62%, порівняно з 53% у 2022 році. Даний показник не лише зберіг лідерство у товарній структурі експорту, але й досяг найвищого рівня з часів незалежності держави. Навіть у складний період воєнного конфлікту вітчизняні експортери продовжують підтримувати вражаючі досягнення у поставках сільськогосподарської продукції на міжнародні ринки. Згідно з аналізом за 2023 рік, українська експортна діяльність побила рекорди щодо обсягів заморожених ягід та інших фруктів, досягнувши 87 тис. тонн, що перевищує попередній рекорд 2022 року на 84 тис. тонн.

Крім того, Державна митна служба України підтвердила, що загальний обсяг експорту агропродовольчої продукції, включаючи групи 1-24 УКТЗЕД, казеїн, альбуміни, шкури, хутро, вовну та інше, за 2023 рік становив 22,1 млрд. дол. Хоча ця сума на 21% нижча, ніж рекордний показник 2021 року у 27,9 млрд. дол., вона все ж стала п'ятим найвищим за часів незалежності України. За аналізом науковців Інституту аграрної економіки, експортна виручка у розрізі основних географічних регіонів збуту – Європейського Союзу, Азії та Африки – скоротилася у 2023 році.

Однак, збереження орієнтації на ринки Європейського Союзу виявилось вирішальним чинником для стабільності зарубіжних поставок сільськогосподарської продукції в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, і цей крок допоміг українському експорту досягти другого за вартістю обсягу до цього регіонального угруповання в історії держави.

У 2023 році обсяги експорту сільгосппродукції України до країн-членів Європейського Союзу зменшилися на 4% порівняно з показниками 2022 року, склавши 12,6 млрд. дол. проти 13,1 мільярда доларів США. Це тим не менш стало ще одним рекордом для країни, оскільки частка ЄС у загальному експорті сільгосппродукції вдруге поспіль перевищила попередні показники і склала 57%. Щодо інших регіонів, в Азії, яка раніше зазнала спаду імпорту вітчизняних сільгосппродуктів, спостерігалася стабільність, з вартістю обсягів експорту на рівні 6,6 млрд. дол. Африка також залишалася важливим партнером, придбавши продукції на 1,6 млрд. дол.

В цілому дані три регіони споживають понад 94% виробленої в Україні агропродукції, що демонструє європейську орієнтацію українського агроекспорту, що підкреслюється домінуванням країн ЄС серед основних імпортерів українських продуктів харчування.

Крім того, цікавим є зростання інтересу Румунії, яка стала найбільшим імпортером української агропродукції, купивши продукції на 2875 млн. дол., та ростом споживання Китаєм, який збільшив обсяги закупівель на 18%. Туреччина також залишається важливим партнером, зберігши третє місце. У свою чергу негативні наслідки обмежень Польщі на імпорт української агропродукції стали помітними, знизивши імпорт до країни на третину до 1797 млн. дол. [3].

У даному контексті аналіз основних споживачів української агропродукції становить ключовий елемент для розуміння динаміки та потенціалу українського аграрного сектору на міжнародній арені. Тому важливо розглянути головні країни-імпортери, їхню роль у виробництві та

споживанні агропродукції України, а також вплив їхніх торгових політик на експортні можливості України.

Протягом минулого року зазначені країни стали основними покупцями української агропродукції, сприяючи формуванню 69% валютних надходжень від експорту. Зернові культури, олії, м'ясо та інші продукти зайняли провідні позиції у структурі експорту. Однак, глобальний тренд зниження цін на продовольство також вплинув на доходи експортерів, зокрема в сегментах м'яса, зерна та олій.

У той же час, помітно зросли обсяги експорту цукру та кондитерських виробів, що стало характерною рисою 2023 року. Незважаючи на складну ситуацію, Україна зуміла налагодити тимчасовий морський коридор, що розширює можливості експорту та зменшує залежність від зовнішніх обмежень. У 2024 році можна очікувати подальшого закріплення позитивних тенденцій в агропродовольчому секторі, незважаючи на складні умови, що визначає війна та ризики підприємницької діяльності [3].

Таким чином, в контексті дослідження світового ринку харчових продуктів важливо для експертів та вітчизняних агровиробників уважно відслідковувати ці зміни та аналізувати перспективи для власного розвитку. Особливою увагою варто приділяти перетворенням структури експорту національного аграрного сектору, де, крім продукції сировинного характеру з високою ціною, необхідно постійно розширювати виробництво товарів переробного характеру з високою доданою вартістю.

Сучасні та динамічні зміни на глобальних та внутрішніх ринках сільськогосподарської продукції викликають необхідність швидкого розгортання процесів реформування аграрного сектору України. Крім того, вони вимагають негайного впровадження комплексу заходів, спрямованих на забезпечення стабільності внутрішнього ринку продовольства.

Головним стратегічним курсом для модернізації аграрного сектору стає підвищення рівня переробки сільськогосподарської сировини. Хоча підприємства аграрного сектору володіють значним конкурентним

потенціалом та можуть самостійно розширювати свої виробничі можливості, вони змушені активно користуватися державною кредитною підтримкою через звуження ринків збуту та високі вартості кредитних ресурсів [37].

Для зміцнення позицій українського аграрного сектору на міжнародному ринку необхідне впровадження інноваційних технологій з метою поліпшення якості виробленої продукції, що відповідає світовим стандартам, а також збільшення врожайності сільськогосподарських культур в органічному виробництві. Необхідно також удосконалювати виробництво продуктів харчування з високим та середнім рівнями переробки, що сприяє створенню високододаної вартості та сприятливим умовам для збереження та створення нових робочих місць.

Одним із шляхів забезпечення вищезгаданих пріоритетів є стати повноправне членство України в міжнародній торговельній системі, найвпливовішим інститутом якої є Світова організація торгівлі (СОТ).

- проведення двосторонніх та багатосторонніх переговорів та підписання угод з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи СОТ;

- гармонізація законодавства України відповідно до вимог угод СОТ.

Досліджуючи найвпливовішу організацію світової торгівлі можна виділити такі принципи і засади як прагнення до відкритих кордонів, гарантія принципу найбільшого сприяння та недискримінаційного ставлення з боку членів та між ними, а також відданість прозорості у проведенні своєї діяльності. Відкриття національних ринків для міжнародної торгівлі, за виправданими винятками або з достатньою гнучкістю, заохочуватиме і сприятиме сталому розвитку, підвищуватиме добробут людей, зменшуватиме бідність і сприятиме миру та стабільності. Водночас таке відкриття ринку має супроводжуватися розумною внутрішньою та міжнародною політикою, яка сприяє економічному зростанню та розвитку відповідно до потреб та прагнень кожного члена.

3.2 Тенденції розвитку окремих видів послуг в Україні

Розглянемо структуру українського ринку послуг та тенденції розвитку окремих видів послуг.

Найважливішу частину у структурі торгівлі послугами мають транспортні послуги. Спостерігається стійкий зріст як статей експорту так і імпорту. Але все ж таки експорт переважає у загальному обсязі транспортних послуг.

За період із 2019 року по 2023 темп росту експорту транспортних послуг 158,2% при загальному темпу росту ринку послуг 185,1%. Отже відбулися структурні зрушення. Це пов'язано із структурним ростом таких статей послуг, як туристичні послуги. У таблиці 3.1 ми можемо більш детально розглянути вантажообіг за видами транспорту.

Таблиця. 3.1

Відправлення (перевезення) вантажів за видами транспорту, тис. тон*

Роки	залізничний: відправлення	залізничний: перевезення	морський	річковий	автомо- більний	авіаційн ий	трубопро- відний
2019	313096,6	370201,1	8231,6	6969,8	977268,8	26,9	218447,7
2020	330187,8	392592,0	8785,7	7608,3	947263,8	90,3	201674,6
2021	363364,8	445534,7	8851,4	9974,9	973283,0	148,4	216699,9
2022	388295,0	462367,6	8793,6	11858,5	1027396,3	101,0	220927,0
2023	379926,7	450277,3	8575,2	12868,6	1120715,3	126,3	212556,8

Джерело: [50, с. 120]

Найбільшу частку у експорті транспортних послуг займає трубопровідний, залізничний, морський та авіаційний. У імпорті переважає залізничний, авіаційний та морський транспорт.

Одним із основних чинників, що впливають на розвиток автомобільного транспорту, є відсутність на ринку автопідприємств державної форми власності. У той же час, цей сектор ринку залишається достатньо відкритим, що сприяє утворенню конкурентного середовища, підвищенню рівня якості транспортних послуг при перевезенні вантажів та пасажирів автомобільним транспортом.

Постійно проводиться робота щодо встановлення взаємовідносин у міжнародному автомобільному сполученні. Зокрема, у вересні р. Україна приєдналась до ЄУТР (Закон від 07.09.05 № 2819 “Про приєднання України до Європейської угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення”).

Кількість перевезень вантажів автомобільним транспортом у міжнародному сполученні (за даними Мінтрансв'язку) у р. зросла на 13,7%. Разом з тим, конкурентоспроможність українських перевізників обмежується дефіцитом дозволів на міжнародні автомобільні перевезення за окремими напрямками і недосконалим механізмом їхнього розподілу між перевізниками.

На 2023 р. повністю вирішено проблему забезпечення українських перевізників дозволами на виконання міжнародних автоперевезень з 43 країнами — Україна отримала 1436 дозволів ЄКМТ (Європейської Конференції Міністрів Транспорту), що на 59,4% більше ніж у році.

Серед рухомого складу перевізників України, членів АсМАП (Асоціації міжнародних автомобільних перевізників), 9,5% відповідають вимогам Євро-1; 46,8% — Євро-2; 14,2% — Євро-3. Досить важливу частину у експорті та імпорті послуг займають туристичні послуги. У 2019-му році ми спостерігаємо 2,5% у експорті та 4,2% у імпорті; у 2023-му році ми спостерігаємо 3,3% та 6,0% відповідно. У таблиці 3.2 ми спостерігаємо загальні туристичні потоки в Україні [58, с. 23].

Динаміка туристичного потоку зазначена у таблиці 3.2. Із даних таблиці ми бачимо, з року в рік як кількість громадян України, які виїжджають

за кордон, так і кількість іноземних туристів з року в рік зростає. Але за останні роки кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України зменшилася.

Це пов'язано з недостатньо розвинутою туристичною інфраструктурою України та неспроможністю сприйняти численні туристичні потоки. Крім того це пов'язано із екологічними негараздами кримського півострова.

Таблиця 3.2

Туристичні потоки, осіб

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього*	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього*	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України - усього**	Із загальної кількості туристів:**			
				Іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи	Кількість екскурсантів**
2019	14729444	10516665	2265317	417729	302632	1544956	2011688
2020	14794932	12513883	2856983	590641	344 332	1922010	2690810
2021	15487571	15629213	1890370	436311	441798	1012261	1502031
	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2023	16875256	18935775					

* Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України)

Джерело: [50, с. 120]

На жаль, з численного потоку туристів, що приїжджають сьогодні до нас, туристичними компаніями обслуговуються всього частина. Тому доводиться займатися й розвитком інфраструктури, і рекламно-інформаційною роботою. Раніше ніхто ні копійки не виділяв на рекламно-інформаційну діяльність. Зараз на ці мети в бюджеті заплановані 3 млн. дол.

США. Звичайно, це дуже мало в порівнянні з іншими державами. Так, Туреччина виділяє 100 млн. дол. США. Потрібно проводити виставки, організовувати прес-тури. Причому не тільки для іноземних журналістів, але й для вітчизняних, показувати їм свою країну. Все це робиться. Але, звичайно, не в тих масштабах, у яких хотілося б.

У нас є Національна рада по туризму, Рада туристичних громадських організацій. Наприклад, гостурадміністрація може компенсувати 50% видатків компаній, пов'язаних з участю у виставці.

Можливе застосування в Україні досвіду Туреччини по створенню туристичної інфраструктури й залученню туристів, де у свій час були створені умови, сприятливі механізми, які сприяли будівництву готелів і розвитку інфраструктури. Дуже важливу частину у загальній частині торгівлі послугами мають різноманітні ділові, професійні та технічні послуги. Їх структурна частину у загальному імпорті виросла із 15,0% у 2023 р. до 18,4%, тобто темп росту за п'ять років 122,7%. У експорті із 5,7% у 2023 р. доля цих видів послуг виросла до 11,3% у 2023 р., тобто темп росту 198,2%. Також ми бачимо, що Україна за п'ять років підвищила показники у торгівлі діловими послугами [58., с. 23].

3.3 Міжнародна торгівля послугами України та експорт товарів

Дослідження динаміки експорту продовольчих товарів України в 2022 році порівняно з попередніми періодами, зокрема з 2021 роком, є ключовим для розуміння та прогнозування подальшого розвитку українського аграрного сектору. Перевірка відповідності виробництва потребам ринку, а також аналіз конкурентоспроможності на міжнародному рівні, дозволяє країні адаптуватися до змін у світовій економіці та зберігати свої позиції на міжнародному ринку.

У зв'язку зі значними викликами, що стоять перед українським сільським господарством, такими як геополітичні напруги, зміни клімату та

пандемія COVID-19, розуміння та аналіз тенденцій експорту є важливими для розробки ефективних стратегій розвитку. Важливо розглянути якісні та кількісні показники експорту продовольчих товарів, такі як обсяги, цінові тренди, географія постачань, а також фактори, що впливають на зміни у зовнішній торгівлі.

Слід зазначити, що у 2022 році потенційно український експорт міг зафіксувати рекордні показники за всю період незалежності, якби не систематичне вторгнення російської федерації. Вже у початкових місяцях року, з січня по лютий 2022 року, спостерігалася позитивна тенденція зростання українського експорту, який збільшився на 34% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Однак уже у березні наступного року стався вражаючий звалення поставок за кордон, призвівши до скорочення на половину (рис. 3.1). Після складного 2022 року, експорт товарів України склав 100 млн тонн, приносячи загальну суму в 44,2 млрд доларів США, що на 35% менше, ніж у 2021 році [12].

Рис. 3.1. Частка експорту товарів України за секторами у 2022 році, %

Джерело: складено автором на основі [12]

Таким чином, агро- та харчова продукція залишаються найбільш експортованими товарами, що становлять 53% від усього експорту товарів у 2022 році. Також значну частину експорту складають метали (13,6%) та мінеральні продукти (9,8%). Але відзначається значний вплив кризи на металургійний (-62,5%), хімічний (-54,3%), мінеральний (-48,6%) та паперовий (-48%) сектори [12].

Крім того, впродовж даного аналізу необхідно зрозуміти, які галузі послуг є найбільш важливими для економіки України, а також виявити тенденції розвитку цих секторів у порівнянні з минулими роками. Детальний аналіз цієї інформації дозволить отримати важливі уявлення про структуру експорту послуг країни та ідентифікувати потенційні напрямки для подальшого розвитку (рис. 3.2).

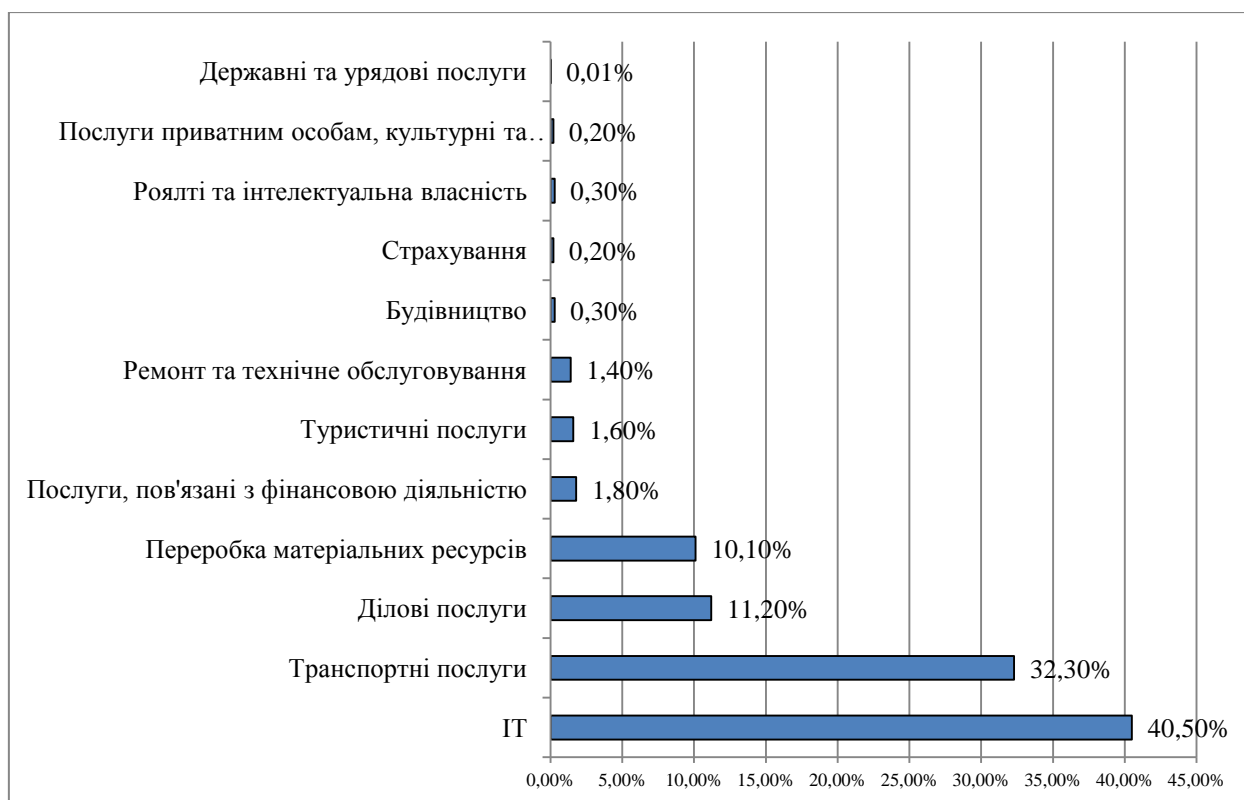

Рис. 3.2. Частка експорту послуг України за секторами у 2022 році, %
Джерело: складено автором на основі [12]

Отже, у 2022 році Україна експортувала послуги на суму 9,2 млрд доларів США, відзначивши зниження на 28,3% порівняно з попереднім

роком. Лідерами експорту серед послуг стали телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги, що склали 40,5% від усього обсягу експорту, або 3,7 млрд. дол., за ними йдуть транспортні послуги (32,3%, або 3 млрд. дол.) та ділові послуги (11,2%, або 1 млрд. дол.).

Єдиним сектором, який продемонстрував позитивні тенденції у 2022 році, стали послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (+76,7%). У той час найбільш постраждали державні та урядові послуги (-86,7%), послуги зі страхування (-81,7%), послуги з ремонту та технічного обслуговування (-57,1%), а також послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги (-56,4%).

Крім того, у звітному 2022 році Україна здійснила експорт своїх товарів та послуг до 233 країн і територій світу. На шляху міжнародної торгівлі Україна знаходить надійних партнерів, серед яких виділяються Польща, Румунія, Туреччина, Китай, Угорщина та Німеччина (рис. 3.3). Особливу роль у формуванні експортного обсягу відіграють регіони країни. Найбільш активними регіонами-експортерами у 2022 році стали Київ, який забезпечив 27,1% від загального експорту України, Дніпропетровська (12%), Львівська (7,2%), Одеська (5,6%) та Запорізька (5,5%) області [12].

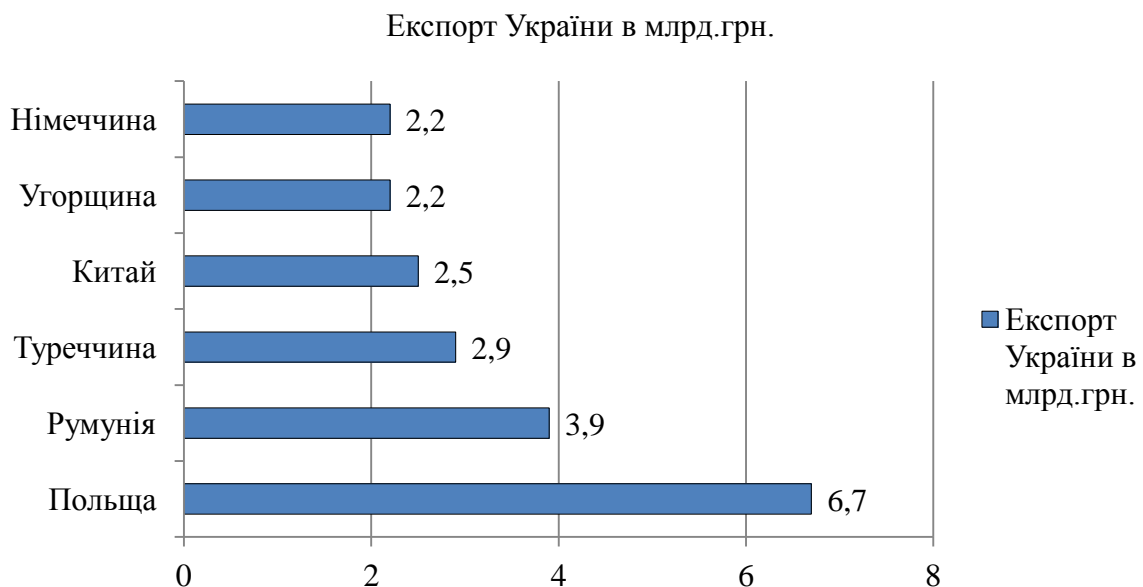

Рис. 3.3. Географічна структура експорту України у 2022 млрд. грн.

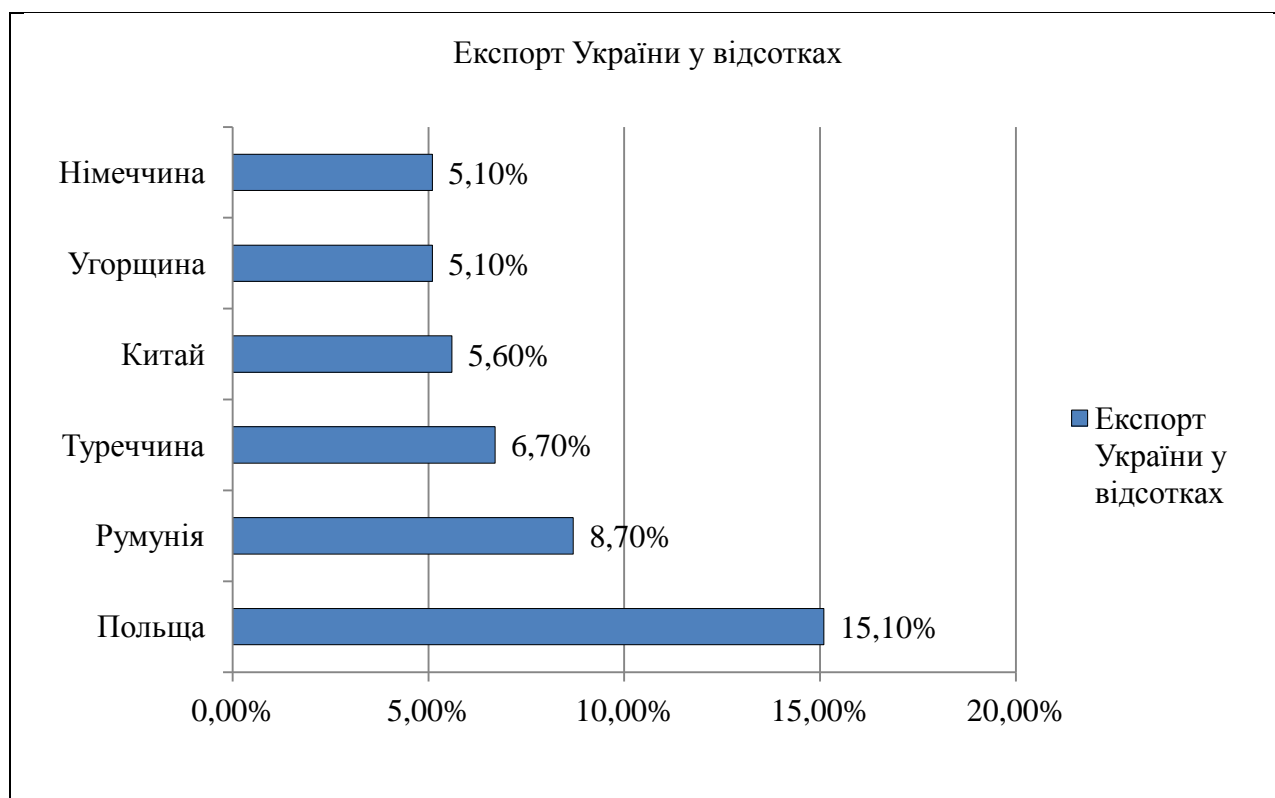

Рис. 3.4. Географічна структура експорту України у 2022, %

Джерело: складено автором на основі [35]

Слід зазначити загальну тенденцію експорту-імпорту українських товарів та послуг. У 2022 році обсяг експорту товарів з України досягнув 44148,8 млн. дол., що становить 64,9% порівняно з попереднім роком (табл. 3.3).

Щодо імпорту, його обсяг склав 55273,5 млн. дол. США, або 75,9% відповідно до даних 2021 року. Негативний баланс торгівлі склав 11124,7 млн. дол. (у 2021 році також відзначалося від'ємне значення, що становить - 4770,8 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,80 (у порівнянні з 0,93 в 2021 році). Слід зазначити, що протягом визначеного періоду Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з 233 країнами світу [8].

Таблиця 3.3

Обсяги експорту-імпорту товарів, млн. дол. США

Період	Експорт		Імпорт		Сальдо	
	сезонно скориговані дані	фактичні дані	сезонно скориговані дані	фактичні дані	сезонно скориговані дані	фактичні дані
Січень	6580,7	6008,2	7363,8	6194,6	-783,1	-186,4
Лютий	6057,5	5293,8	7003,6	6190,1	-946,1	-896,3
Березень	2641,9	2646,3	1697,9	1765,6	944,0	880,7
Квітень	2800,3	2640,9	2805,5	2606,2	-5,2	34,7
Травень	2920,2	2905,3	3884,7	3731,2	-964,5	-825,9
Червень	3327,2	3156,5	4951,3	4732,6	-1624,1	-1576,1
Липень	3146,6	2905,9	4582,4	4641,3	-1435,8	-1735,4
Серпень	3144,7	3348,7	4262,1	4532,1	-1117,4	-1183,4
Вересень	3700,3	4135,6	4446,2	4651,8	-745,9	-516,2
Жовтень	3560,5	3796,3	4764,9	4875,0	-1204,4	-1078,7
Листопад	3460,2	3824,8	4868,9	5282,2	-1408,7	-1457,4
Грудень	3376,3	3486,5	5347,0	6070,8	-1970,7	-2584,3

Джерело: складено автором на основі [8]

Слід зазначити, що експорт товарів та імпорт в Україну показують значну варіативність протягом року. Наприклад, експорт та імпорт мають тенденцію до зростання у теплі місяці, такі як червень та липень, і до зниження у холодніші місяці, як листопад та грудень. Крім того, сальдо торгівельного балансу (різниця між експортом та імпортом) є великим у кінці календарного року, особливо у грудні, що свідчить про значний торгівельний дефіцит України у ці місяці.

Також сезонні коригування можуть впливати на зміну даних про експорт, імпорт та сальдо. Наприклад, після коригування сезонності у грудні значно менша, ніж у листопаді, що може вплинути на інтерпретацію результатів. Отже, при аналізі динаміки зовнішньої торгівлі України важливо брати до уваги не лише абсолютні значення, але й сезонні варіації та сальдо торгівельного балансу для отримання повної карти економічних змін.

Аналіз темпів зростання або зниження експорту товарів у відсотках до відповідного періоду попереднього року нарастаючим підсумком дозволяє отримати глибше розуміння динаміки зовнішньої торгівлі країни. Така метрика відображає, наскільки ефективно розвивається експортний сектор у порівнянні з минулим періодом, допомагаючи виявити ключові фактори, що впливають на зміни в зовнішньоекономічних відносинах.

Дослідження темпів експорту на рисунку 3.5 засвідчує, які галузі економіки найбільш динамічно зростають або зменшуються на міжнародних ринках. Важливо враховувати не лише абсолютні цифри, а й процентні показники, оскільки вони дозволяють встановити тенденції та прогнозувати подальший розвиток експортного сектору. Такий підхід є ключовим у прийнятті рішень щодо реалізації торговельних стратегій, плануванні інвестицій та розвитку нових ринків збуту [8].

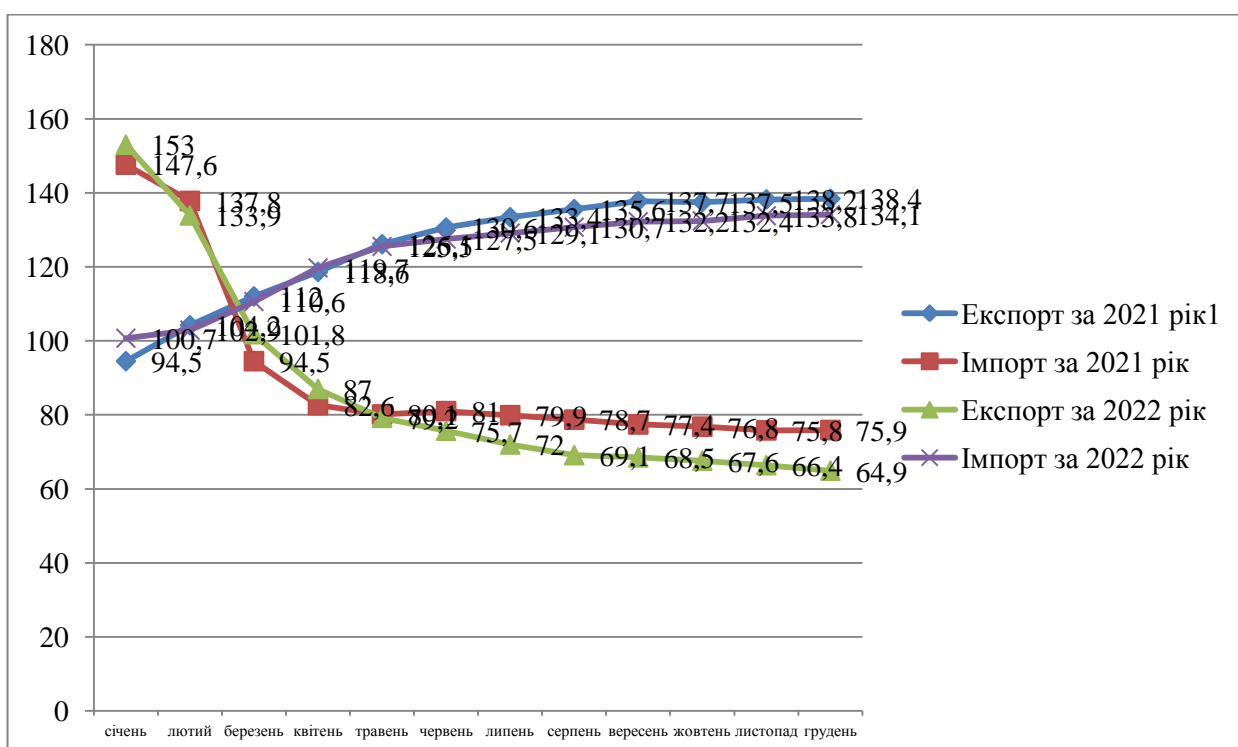

Рис. 3.5. Темпи зростання (зниження) експорту-імпорту товарів, %
Джерело: складено автором на основі [8]

За результатами аналізу зведених даних експорту та імпорту за 2021 і 2022 роки, можна відзначити деякі позитивні тенденції та закономірності. У

порівнянні з 2021 роком, у 2022 році спостерігався загальний спад як експорту, так і імпорту, що свідчить про різноманітні зовнішні чи внутрішні фактори, які вплинули на торгівельну діяльність країни, що пов'язано зі змінами у світовому попиті на певні товари, валютними коливаннями, змінами в умовах торгівлі, або ж внутрішніми економічними факторами.

Крім того, значний спад експорту у другій половині року може бути показником проблем у зовнішній торгівлі або затримок у виробництві та постачанні товарів. При цьому, збільшення імпорту у цей період може вказувати на збільшений внутрішній попит на іноземні товари, або на компенсацію зменшення вітчизняного виробництва. Також важливо відзначити, що зниження експорту у 2022 році перевищує зниження імпорту, що може призвести до подальшого зростання торгівельного дефіциту, що впливає на баланс платіжної та зовнішньоекономічної ситуації країни [8].

В сучасних умовах глобалізації та постійних змін на світовому ринку, аналіз та розуміння динаміки експорту продовольчих товарів стає надзвичайно важливим для країн-виробників. Глобальні тенденції, такі як зростаюча конкуренція, зміна споживчих уподобань, технологічні інновації та зміни в кліматичних умовах, накладають певні виклики і вимоги на сучасний агропромисловий сектор.

Розуміння динаміки експорту продовольчих товарів дозволяє країнам-виробникам адаптуватися до змін на світовому ринку та ефективно використовувати свої конкурентні переваги. Аналіз вимог споживачів, оцінка своєї конкурентної позиції, прогнозування та стратегічне планування виробництва не лише допомагають країнам адаптуватися до змін на світовому ринку, але й створюють основу для стабільного економічного росту. Такі інструменти дозволяють країнам точно реагувати на нові виклики та можливості, що виникають у глобальній торгівлі, забезпечуючи їм можливість ефективно маневрувати на ринку та досягати сталого успіху.

Крім того, експорт продовольчих товарів визначає важливі аспекти економіки країни, такі як зовнішньоторговельний баланс, обсяги

виробництва та зайнятість. Посилення експорту сприяє розвитку сільського господарства, створює нові ринки збуту для виробників та сприяє підвищенню життєвого рівня населення.

У першому кварталі 2023 року динаміка зовнішньої торгівлі виявила певні особливості при порівнянні результатів за перші два місяці та за весь тримісячний період. Якщо за підсумками перших двох місяців товарообіг виявився на 29,3% меншим, ніж у відповідний період попереднього року, то за весь першого кварталу спостерігалось зменшення на 7,4%. Така ситуація частково пояснюється ефектом бази порівняння. Бойові дії, які почалися наприкінці лютого року, призвели до обмежень у зовнішній торгівлі вже з початку конфлікту. У результаті за перші два місяці року ми мали відносно високі обсяги торгівлі перед початком обмежень. Однак, протягом третього місяця, коли військові дії вже тривали певний час і обмеження в торгівлі вже були певною мірою враховані, скорочення у темпах зменшилося, що відобразилося в меншому зменшенні товарообігу за весь перший квартал. Такі коливання в динаміці зовнішньої торгівлі вказують на те, як складні і непередбачувані можуть бути наслідки війни для економіки країни, особливо коли мова йде про зовнішню торгівлю, яка є важливою складовою для багатьох економічних систем.

Крім того, у першому кварталі 2023 року відбулися значні коливання в динаміці зовнішньої торгівлі, зокрема щодо експорту та імпорту товарів. Виявилася велика різниця між показниками експорту та імпорту: експорт товарів зменшився на 26,1%, у той час як імпорт виріс на 11,2%. Така дивергенція у руху експорту та імпорту призвела до різкого зростання негативного сальдо торгівельного балансу, яке зросло зі скромних 25 мільйонів доларів до вражаючих 5,2 млрд. дол. США протягом першого кварталу року (рис. 3.6). В цілому обсяг товарообігу становив 25,8 млрд. дол. США. Даний обсяг складається переважно з імпорту товарів, який становить 60% від загального обсягу, тоді як лише 40% припадає на експорт. Таке

відношення підкреслює велику залежність внутрішнього ринку від імпортованих товарів та відносну скромність експортного сектору країни.

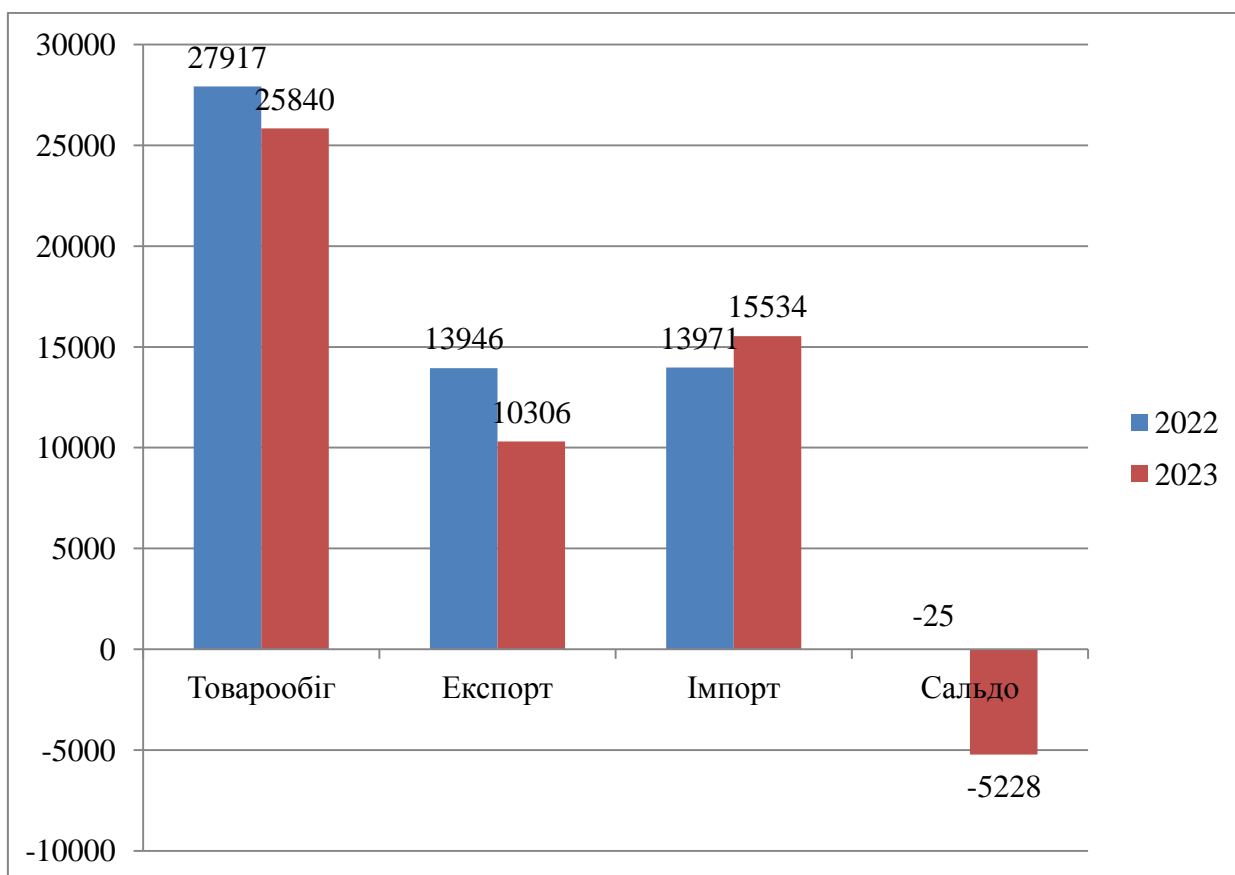

Рис. 3.6. Стан зовнішньої торгівлі товарами України у першому кварталі та 2023 млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [35]

У першому кварталі 2023 року експорт товарів з України склав 10,3 млрд. дол. США, що свідчить про суттєве зменшення, а саме на 3,6 млрд. дол. США порівняно з відповідним періодом попереднього року. Такий спад став результатом скорочення експорту практично у всіх галузях, за винятком секторів продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції. Зростання експорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції на 4,5% порівняно з аналогічним періодом минулого року є цікавим явищем в контексті загального зменшення експорту. Дана ситуація свідчить про те, що сільськогосподарський сектор продовжує залишатися стабільним та здатним забезпечувати певний рівень експортних доходів в умовах загальної економічної нестабільності (рис. 3.7).

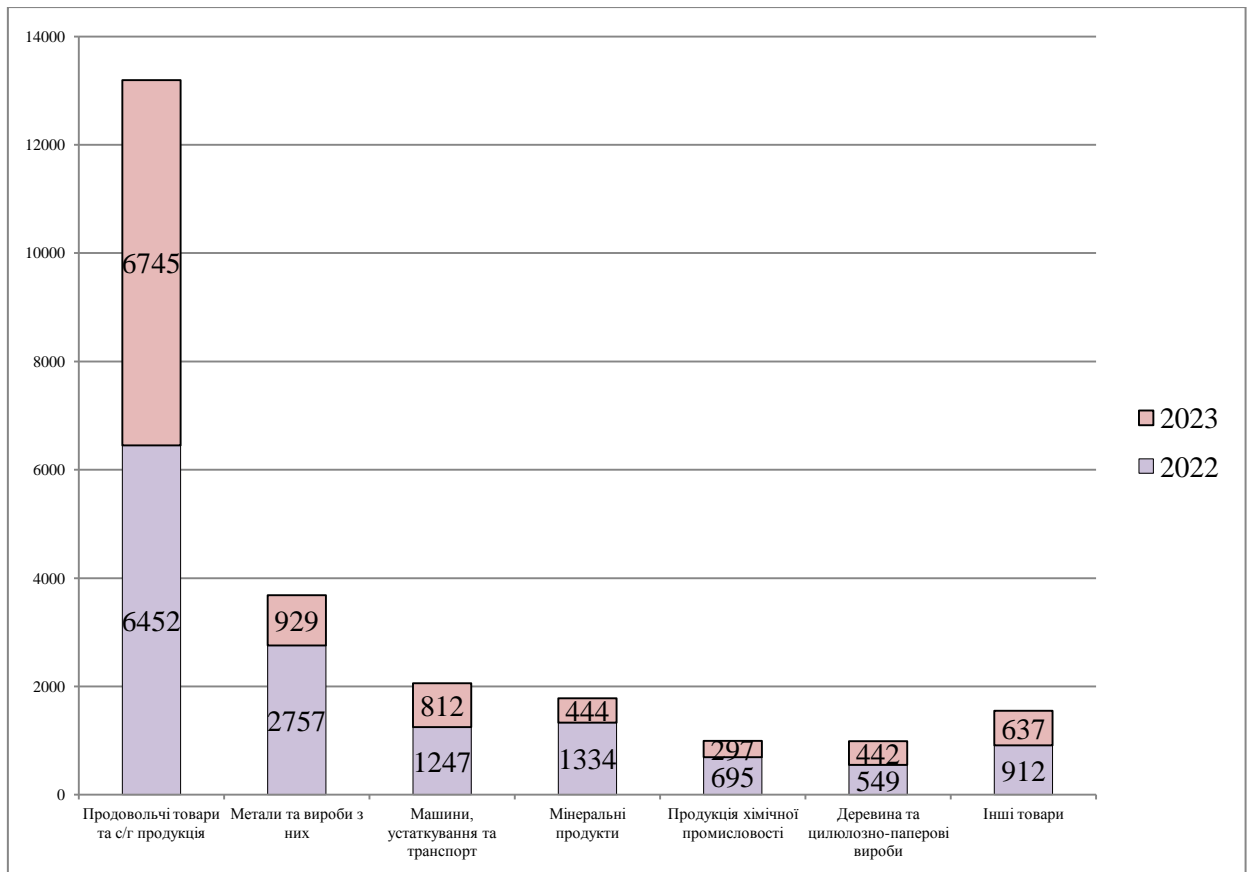

Рис. 3.7. Товарна структура експорту України у першому кварталі та 2023
млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [35]

У першому кварталі 2023 року відбулося значне перетворення у товарній структурі експорту України, викликане динамікою постачань на зовнішні ринки. Зростання експорту сільськогосподарської продукції при скороченні інших галузей призвело до того, що частка цих товарів у загальному обсязі експорту стрімко зростає з 46,3% до 65,4%.

Переважну частину сільськогосподарського експорту склали зернові культури, які у перші три місяці 2023 року вийшли на рівень 3,2 мільярдів доларів США або 30,7% від усього товарного експорту країни. Значне зростання обсягів експорту зернових було помітним протягом всього першого кварталу 2023 року, із стабільним зростанням вартості з місяця на місяць. Також значне місце в товарній структурі експорту займали жири й олії (з часткою 14,2%) та насіння та плоди олійних рослин (8%). Постійний

експорт цих товарних груп був здійснений завдяки реалізації Чорноморської зернової ініціативи та постачанням до країн ЄС, що межують з Україною [35].

Навіть при радикальному зменшенні експорту металів та їхніх виробів на дві третини, зберігається висока позиція цих товарів у структурі експорту України, займаючи друге місце з часткою у 9%. У той час, скорочення експорту машин, устаткування та транспортних засобів було меншим, але все ще помітним. Протягом перших трьох місяців 2023 року, експорт визначених товарів скоротився на 34,9%, але вони все ще становили значну частку в структурі експорту, складаючи 7,9%. Також відбулося значне зменшення експорту мінеральних продуктів на 66,7%, хімічної промисловості на 57,3% і відносно менше зменшення експорту деревини та целюлозно-паперових виробів на 19,5%.

У зв'язку зі стабільністю географічних обмежень зовнішньої торгівлі України, зростає важливість Європейського Союзу як головного торговельного партнера. Його частка у географічній структурі експорту України зросла з 47,1% до 62,7% за період з першого кварталу року до аналогічного періоду 2023 року (рис. 3.8). У той же час, обсяг експорту товарів з України до країн ЄС зменшився на 1,7% [35].

У першому кварталі 2023 року найбільшими ринками збуту українських товарів були Польща (14,6%), Китай (9,8%), Румунія (9,7%), Туреччина (8,2%) та Німеччина (4,7%). Частка пострадянських країн у загальній географічній структурі експорту зменшилася з 7,4% у першому кварталі року до 3,7% у першому кварталі 2023 року. Експорт до цих країн скоротився на 63,1% через відсутність постачань до Російської Федерації та Республіки Білорусь.

Слід також зазначити, що рішення ЄС про скасування мит, квот і зборів на український експорт до європейського ринку на рік, починаючи з червня року, відіграло ключову роль у збереженні обсягів експорту до рівня до початку повномасштабних військових дій, що сприяло збільшенню експорту

українських сільськогосподарських товарів, зокрема зернових культур, до країн ЄС.

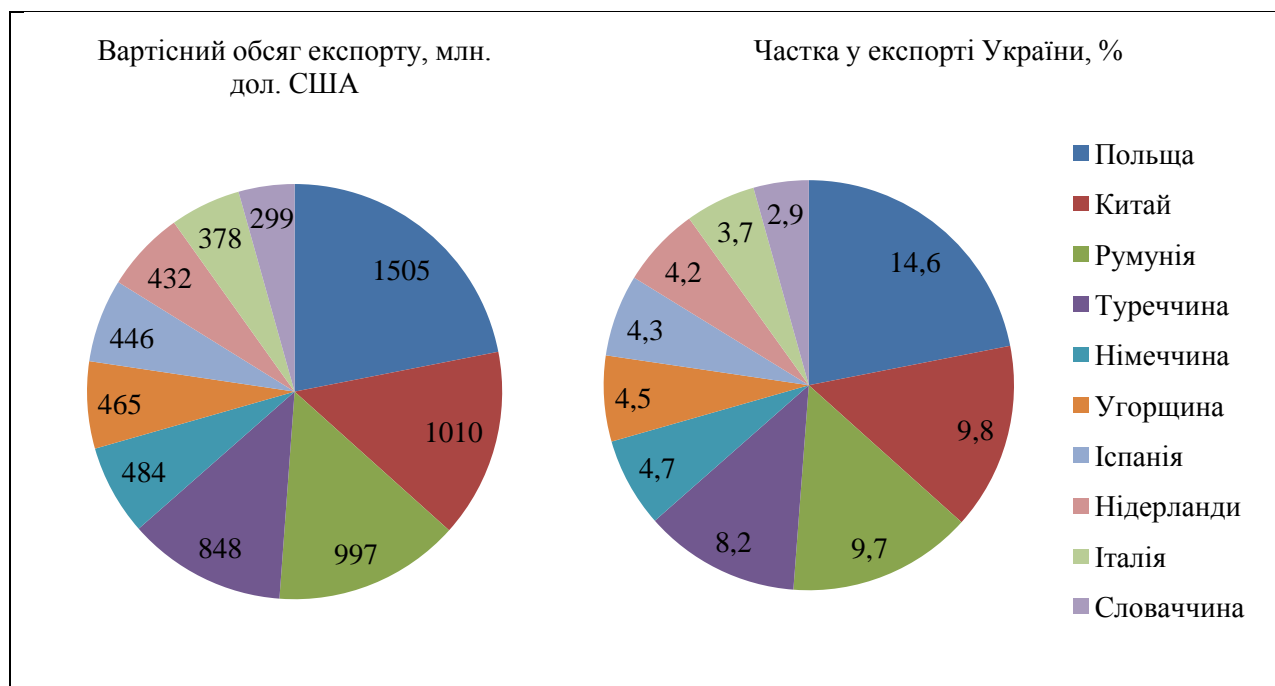

Рис. 3.8. Географічна структура експорту товарів України у першому кварталі та 2023 млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [35]

Однак таке зростання призвело до проблем у квітні 2023 року, коли внутрішні ринки деяких країн Європи не витримали навантаження, що призвело до заборони імпорту зерна та інших сільськогосподарських товарів деякими країнами-членами ЄС. Криза також затягла прийняття рішення ЄС щодо продовження безмитної торгівлі з Україною до червня 2024 року, а також породила обговорення можливості вжиття жорстких заходів для захисту власного ринку.

Якщо розглядати загальну тенденцію зовнішньої торгівлі України в 2023 році, то помітно, що обсяги експорту товарів збільшилися порівняно з попереднім роком, але у вартісному вимірі цей показник скоротився на 35,8 мільярда доларів. Паралельно з цим спостерігається зростання обсягів імпорту. Пресслужба Мінекономіки України повідомила про ці показники, зазначивши, що обсяг експорту зрос на 112 тисяч тонн, досягнувши

практично 100 мільйонів тонн товарів. Однак у грошовому вираженні це призвело до спаду на 18,7%, або 35,8 мільярда доларів [10]. Незважаючи на загальний спад експорту, деякі сектори, зокрема меблі та цукор, показують позитивні динаміки, що свідчить про різноманітність у впливі зовнішньоторговельних факторів на економіку країни. Однак, більшість експортних товарів зазнали зниження у виручці, що вказує на потребу у більшій увазі до стратегічного планування та аналізу ринкових умов для ефективного управління експортними операціями країни (рис. 3.9).

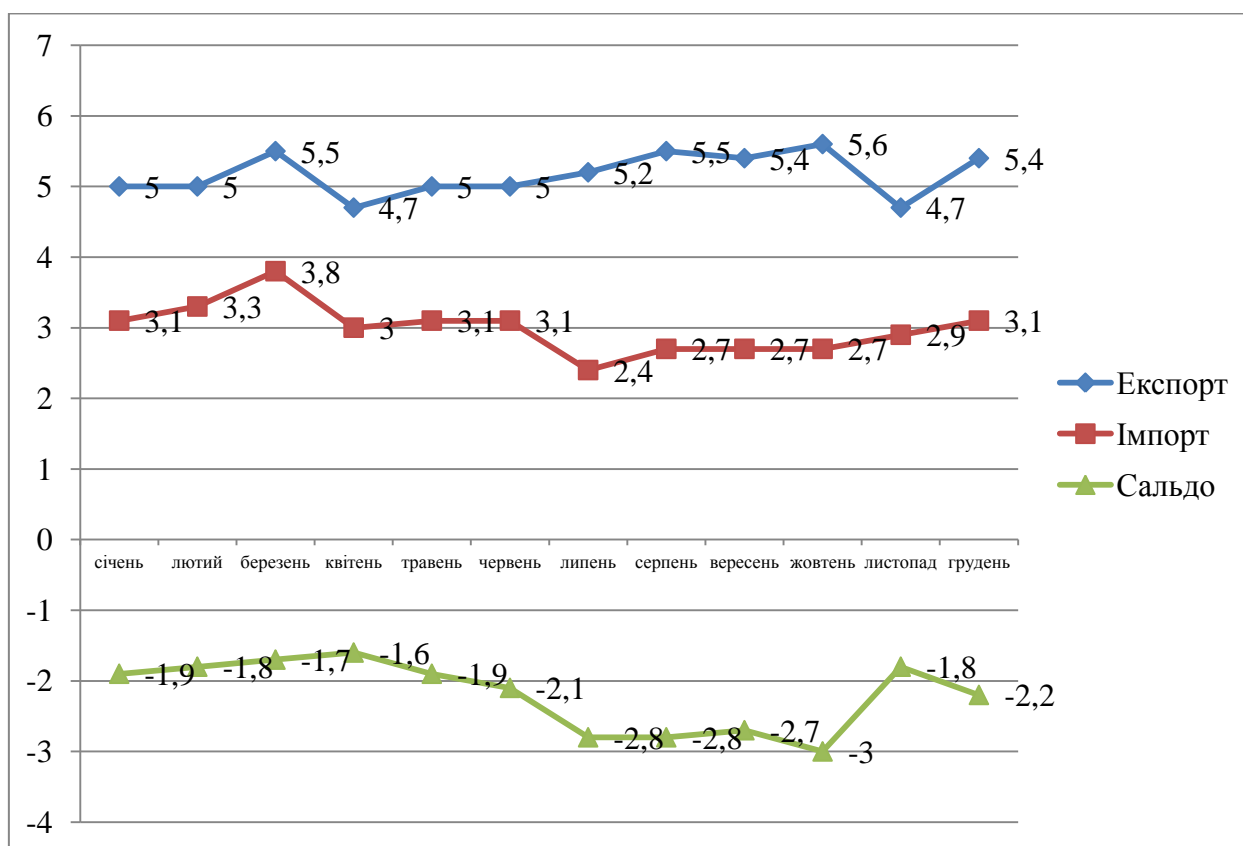

Рис. 3.9. Тенденція розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах військового стану протягом 2023 року, млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [10]

Аналізуючи дані звітів, можна зазначити, що надходження від експорту в Україні в 2023 році досягли одного з найнижчих показників за останні десятиліття, що стало результатом ряду об'єктивних факторів, зокрема проблем у сфері логістики. Наразі уряд України активно працює над усуненням цих проблем, зокрема, було запущено альтернативний морський

маршрут через Чорне море, розвиваються річкові перевезення на Дунаї, а також ведуться перемовини з польською стороною з метою розблокування кордонів. Дані заходи вже призвели до позитивних результатів: у грудні Україна вперше за останні шість місяців експортувала товарів на суму понад 3 мільярди доларів, а також вперше з березня перевищила показник вивезених понад 10 млн. тонн [10].

Крім того, згідно з отриманими даними, за останній рік спостерігалася тенденція зростання обсягів експорту морським транспортом та збільшення вивезених металопродуктів. Проте експорт автомобільним транспортом і далі зазнав скорочення через блокування кордонів з боку Польщі. Щодо імпорту, найбільші обсяги стосувалися палива, різних товарів, лікарських засобів та безпілотних літальних апаратів.

3.4 Екологічні наслідки підриву Каховської ГЕС для аграрної галузі України

Пошкодження Каховської Гідроелектростанції (ГЕС) є безсумнівною трагедією для вітчизняного агросектору, наслідки якої будуть відчутні протягом тривалого періоду. Затоплення земельних угідь та населених пунктів не лише призвело до значних втрат врожаю та знищення інфраструктури, а й порушило баланс екосистеми регіону. Така трагедія спричинила серйозні виклики для сільськогосподарських підприємств, збитки яких сягнули значних сум та вимагають комплексних заходів для відновлення виробництва та відновлення екологічної рівноваги. У даному контексті важливо проаналізувати наслідки цієї трагедії для аграрного сектору та розглянути можливі шляхи подолання викликів, які вона поставила перед українською економікою.

Слід зазначити, що підрив Каховської ГЕС призвів до чотирьох наслідків: гуманітарних, економічних, соціальних та екологічних. Зосередимося на економічному факторі, який охоплює промисловість та аграрну політику України, а також соціальні наслідки. Проблеми можуть

спровокувати «ефект доміно», що призведе до гуманітарної та економічної кризи, погіршення якості життя та збільшення безробіття.

Південні області України завжди були основними виробниками овочів та фруктів, вирощування яких залежить від зрошувальних систем. Міністерство аграрної політики та продовольства України повідомило, що внаслідок події з Каховською ГЕС було зупинено зрошення на 31 системі зрошення полів у Дніпропетровській, Херсонській та Запорізькій областях. Ці системи обслуговували 584 тисячі гектарів землі, де українські аграрії вирощували близько 4 мільйонів тонн зернових та олійних культур на суму близько 1,5 мільярда доларів у 2021 році.

У свою чергу Роман Нейтер з Київської школи економіки пояснює, що навіть якщо інфраструктура не пошкоджена, без води з Каховського водосховища, меліоративним системам просто нечого робити, що може призвести до серйозних наслідків для аграрного сектору та загрожувати існуванню овочівництва та садівництва в цьому регіоні. За словами фахівців, сектор овочівництва та садівництва у цьому регіоні стикається з реальною загрозою зникнення. Дана ситуація створює серйозні турботи не лише для господарів, а й для всього галузевого співтовариства, оскільки вона може вплинути на продовольчу безпеку та економічну стабільність [26].

Крім того, наслідки катастрофи відчутні і в інших галузях сільського господарства. Зокрема, землі, де традиційно вирощуються зернові та олійні культури, теж стали жертвами цього нещастя. Велика загроза втрати урожаїв на цих ділянках може стати серйозним викликом для аграрного сектору та національної економіки в цілому. Незважаючи на всі труднощі, потенціал південних областей залишається великим. Вирощування пшениці та соняшнику є лише частиною можливих сільськогосподарських дій, які можуть бути реалізовані в цих регіонах. Важливо зосередитися на пошуку інноваційних та стійких до катастроф агротехнологій, щоб забезпечити відновлення та процвітання сільськогосподарського сектору у майбутньому.

Таким чином, Каховська ГЕС є ключовим елементом інфраструктури для регіону та виконує різноманітні функції, включаючи виробництво електроенергії, регулювання водних ресурсів та забезпечення рибної промисловості. В даному контексті варто більш детально дослідити наслідки та ризики від її руйнування, що наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Основні наслідки та ризики від руйнування Каховської ГЕС

Категорія	Наслідки та ризики
Для водної безпеки	
Втрата води у водосховищі	Рівень води у Каховському водосховищі, як оновлено на 14 червня 2023 року, зазнав спаду до показника у межах 70-72%. Загальні втрати води оцінюються на 14,536 млрд. кубометрів, що свідчить про значне обміління водосховища. Така ситуація спричиняє погіршення епідеміологічної ситуації у регіонах, де основним джерелом водопостачання є Каховське водосховище.
Виніс забруднення водою	Водою виносилося різноманітне забруднення, яке включало в себе не лише побутову техніку та частини будівель, але й навіть мертвих та живих тварин, включаючи дикі види, такі як сарна європейська, що призвело до серйозного ризику забруднення води побутовими предметами та впливу на біоту водойм українського Півдня, зокрема річки Дніпро.
	На річці Дніпро дрейфують відходи різного походження, які залишилися на площі понад 15 гектарів, що включає майже 4 тис. тонн твердих побутових відходів з полігонів та стихійних сміттєзвалищ, розмитих водою, що створює загрозу органічного та біогенного забруднення води.
	Прогнозується, що близько 150 тонн машинного мастила може потрапити в р. Дніпро, що забруднить воду нафтопродуктами. Особливу увагу також заслуговує зона підтоплення об'єктів, зокрема Каховська Гідроелектростанція, де намічається підвищений ризик забруднення та негативного впливу на природне середовище.
Об'єкти, які потрапили в зону підтоплення	Підтоплення об'єктів у зоні Каховської ГЕС та автозаправних станцій призвело до можливого потрапляння в річку Дніпро близько 465 тонн мастила, що загрожує забрудненням води небезпечними речовинами.
	Затоплення 7 з 15 автозаправних станцій на правобережжі Херсонщини та 4 з 6 станцій у м. Олешки може спричинити потрапляння до водоймищ небезпечних речовин, що становить загрозу для екології та якості води.

Продовження таблиці 3.4

Об'єкти, які потрапили в зону підтоплення	<p>Пошкодження ємностей зберігання рідких добрив у ТОВ «Паллада Шип'ярд» (м. Херсон) спричинило потрапляння хімічних речовин у воду, зокрема, карбамідо-аміачної суміші, загрожуючи якості водойм.</p> <p>Затоплення 4 звалищ твердих побутових відходів у Херсонській області (у с. Нові Олешки, Великих Копанях, Олешках та Одрадокам'янці) може спричинити потрапляння небезпечних речовин у воду, що може призвести до забруднення водоймищ та погіршення їхнього екологічного стану.</p>
Анонси можливого забруднення водойм	<p>За даними Державної екологічної інспекції Південного округу виявлено наступні порушення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У пробах поверхневої води р. Дніпро в межах м. Запоріжжя виявлені відхилення від норми за вмістом розчиненого кисню, який склав 2,43 мг/дм³ при нормі 4,0 мг/дм³. Проте, далі цей показник зростав до значень від 3,84 мг/дм³ до 3,57 мг/дм³. 2. У пробах поверхневої води р. Дніпро в межах м. Херсон виявлено перевищення гранично допустимих концентрацій за показниками: завислі речовини у 1,7 раз, залізо загальне у 2,8 раз, а також відхилення вмісту розчиненого кисню (3,8 мг/дм³ при нормі 4,0 мг/дм³), а показники заліза перевищували норму у 2 рази. 3. У пробах води р. Дніпро в межах Херсонського морського торговельного порту виявлено підвищений вміст аніонних поверхнево-активних речовин, а також перевищення концентрації заліза загального у 1,8 раз. 4. У пробах води річки Інгулець виявлено перевищення гранично допустимих органічних речовин за показником БСК5 у 1,87 рази, а також відхилення вмісту розчиненого кисню та перевищення гранично допустимої концентрації заліза загального у 2,1 раз. Також спостерігалось зростання нітритів, ймовірно, пов'язане зі сходженням води та зливом забруднень з територій. <p>Спад солоності у водах Чорного моря викликав появу потенційно токсичних ціанобактерій, виявлених біля узбережжя міста Одеси. Після аварії на ГЕС до берегів Одеської обл. надійшло значне число побутової техніки, уламків будинків та навіть мертвих та живих тварин, включаючи не лише домашніх, а й диких, серед яких сарни європейські, що призвело до підвищеного ризику евтрофікації та забруднення води як хімічними, так і органічними речовинами.</p>

Продовження таблиці 3.4

Наявність захворювання	У зв'язку з підтопленням територій та винесенням водою різноманітних забруднюючих речовин і побутових відходів, стала актуальною загроза поширення гострої кишкової інфекції «рота вірус». На момент 2023 року даний вірус був виявлений у водах Чорного моря та річок на території Одеської області, що створює серйозний ризик розвитку тяжкої діареї серед мешканців.
Водопостачання і водовідведення	Зазнав пошкоджень 31 об'єкт водопостачання та водовідведення. Ускладнення з доступом до води зафіксовані в регіонах Дніпропетровської (особливо в м. Кривий Ріг), Запорізької (переважно у селищах Біленьківської територіальної громади), та Херсонської (особливо у Нововоронцовській, Новоолександрівській, та Верхньо-Рогачицькій громадах), а також у Миколаївській обл. Понад 200 тис. жителів міст Нікополь, Марганець, Покров та Томаківка стикаються з критичною ситуацією щодо водопостачання. Крім того, у 13 населених пунктах Баштанського р-н Миколаївської обл. було припинено централізоване водопостачання (Михайлівка, Галаганівка, Єлизаветівка, та інші). Це створює загрозу можливого виникнення епідеміологічної ситуації через використання води, що не підходить для споживання.
Для продовольчої безпеки	
Підтоплення територій	Підтоплення територій спричинило затоплення 612 км ² територій, зокрема 554,6 км ² в Херсонській області та 57,8 км ² в Миколаївській, що загрожує врожаєм овочевих, зернових та баштанних культур.
	Близько 80 населених пунктів зазнали впливу, з понад 500 тис. га сільськогосподарських земель, що стали непридатними для господарювання, а саме: 45 населених пунктів, з яких 28 розташовані на правобережжі і 17 - на лівобережжі. Прогнозується, що близько 60 тис. осіб постраждали. У Миколаївській обл. 31 населений пункт зазнав впливу, включаючи 11 населених пунктів Миколаївського р-н та 20 населених пунктів Баштанського р-н, що включає 540 будівель, 856 городів та 549 господарств, що може призвести до знищення присадибних ділянок, особистого селянського господарства та ферм з вирощування великої рогатої худоби.

Продовження таблиці 3.4

Підтоплення територій	<p>Понад 500 тисяч гектарів сільськогосподарських земель у Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській та Миколаївській обл. стануть непридатними для сільського господарства через повне або часткове підтоплення. Зокрема, в Херсонській обл. на правобережжі затоплено приблизно 10 тис. км² сільськогосподарських земель, тоді як лівий берег перебуває в тимчасовій недоступності, що ускладнює прогнозування. У Миколаївській обл. на постраждалих територіях орієнтовно підтоплено близько 6,34 км² сільськогосподарських земель, що призведе до втрати продуктивності земель, скорочення обсягів земель для вирощування культур і втрат експортного потенціалу.</p>
Втрата врожаю	<p>На Херсонщині втрачено понад 100 тис. тонн врожаю. Наприклад, на лівобережжі Херсонщини важко спрогнозувати, оскільки територія під тимчасовою окупацією, відомо що там зберігалось понад 200 тис. тонн врожаю зернових культур.</p>
	<p>На підтоплених сільськогосподарських угіддях вирощували два основних типи продукції, які зазнали значного впливу: Овочі та баштанні культури: Відсутність доступу до води створила непридатні умови для вирощування культур; Зернові та олійні культури (соя, кукурудза, соняшник, пшениця): Вирощування цих культур стало можливим лише за екстенсивною моделлю з низькою врожайністю.</p>
	<p>Прогнозовано втрати експортного потенціалу зернових лише в Херсонській обл. становлять 14%.</p>
	<p>Прямі та непрямі втрати українського агросектору можуть перевищувати понад 10 млрд. дол.</p>
Порушення роботи зрошувальних систем	<p>31 система зрошення полів в областях Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької витратила 584 тис. га. землі, з яких збирали понад 4 млн. тонн зернових та олійних культур. Основним джерелом водопостачання було Каховське водосховище. Проте більшість з них залишилися без джерела води, а саме: у Херсонській області: 94% систем зрошення без водопостачання; у Запорізькій області: 74% систем зрошення без водопостачання; у Дніпропетровській області: 30% систем зрошення без водопостачання. В цих регіонах системи зрошення здійснювали забір води з водосховища на загальну площу 218,3 тис. га. Ризик полягає в втраті врожайності, продуктивності земель та зменшенні обсягів виробництва продукції.</p>

Продовження таблиці 3.4

Рибницьке господарства	107 гідротехнічних споруд Державного агентства меліорації та рибного господарства України були затоплені та повністю зруйновані. Наприклад, у с. Стара Збур'ївка Скадовського району затоплено 460,9 виросних, зимувальних та нагульних ставів. У м. Олешки під водою опинилося 253,5 гектарів виросних та зимувальних ставів, а в с. Солонці Херсонського району - 330,1 гектар з таких ставів, що призвело до серйозного загрози зменшення риборозведення та втрати видів риб.
	Збитки для рибної галузі від загибелі лише дорослих особин можуть сягнути 95 тис. тонн (близько 4 млрд. грн.).
	Затоплено повністю єдиний в Україні осетровий завод.
Мисливське господарство	Постраждало 17 мисливських угідь, зокрема: Херсонська обл.: 9 мисливських угідь площею 395,03 тис. га; Миколаївська обл.: 8 мисливських угідь у 8,285 тис. га.

Джерело: Складено автором на основі [32]

Таким чином, для аграрної промисловості України аварія на Каховській ГЕС призвела до надзвичайно серйозних наслідків. Знищення овочевої, зернової та баштанної продукції, які є основними культурами вирощування в даних областях, призвело до значного зменшення обсягів виробництва цих продуктів.

Крім того, внаслідок аварії відбулося знищення присадибних ділянок, особистого селянського господарства та ферм з вирощування великої рогатої худоби, що спричинило втрату продуктивності земель та зменшення обсягу земель, призначених для вирощування культур, що впливає на загальний аграрний потенціал країни.

Також зменшення експортного потенціалу та загалом скорочення аграрного потенціалу суттєво підірвали економічну стабільність сільських господарств. Руйнування гідротехнічних споруд також призвело до зменшення риборозведення та втрати видів риб, що загрожує біорізноманіттю регіону та може вплинути на екосистему водоймищ.

В умовах такої масштабної техногенної аварії необхідна негайна реакція та прийняття ефективних заходів для ліквідації наслідків стають критичними завданнями. Однак, належне вирішення проблеми вимагає не лише тимчасових заходів, але й стратегічного планування для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому. Крім того, необхідно враховувати як короткострокові, так і довгострокові рішення, спрямовані на ліквідацію наслідків та запобігання подібним кризовим ситуаціям.

Серед доступних технічних рішень для забезпечення водою міст є плавучі насосні станції, що можуть працювати в історичному руслі Дніпра та подавати воду до існуючих водозаборів. Додатково, розглядається можливість підключення до альтернативних джерел, наприклад, водозабір на Миколаївському водосховищі у Марганці та використання свердловин у окремих містах. Наразі Міністерство інфраструктури України вже реалізує стратегічний проект з відновлення водопостачання у постраждалих регіонах, але цей процес вимагає часу та значних інвестицій [26].

Наразі державні органи працює над технічними аспектами відновлення інфраструктури, українці проявляють солідарність та єдність, активно надаючи допомогу постраждалим регіонам. Хоча підрив Каховської ГЕС став жахливою трагедією з серйозними наслідками, але швидкі та координовані дії можуть допомогти мінімізувати трагічні наслідки та сприяти швидкому відновленню постраждалих територій.

Висновки до розділу 3

Україна відіграє важливу роль на світовому ринку продовольства через свій значний потенціал у сільському господарстві. Завдяки своїм природним ресурсам, родючим ґрунтам і сприятливим кліматичним умовам, країна має можливість вирощувати різноманітні сільськогосподарські культури, що відповідають потребам не лише внутрішнього ринку, але й забезпечують значну кількість продукції для експорту.

Проте, український аграрний сектор також стикається з викликами, такими як нестабільність на міжнародних ринках, технологічні обмеження та військові конфлікти, які впливають на виробництво та експорт. Для зміцнення своєї позиції на світовій арені, Україна повинна продовжувати інвестувати у сільське господарство, впроваджувати нові технології та підвищувати якість своєї продукції, щоб забезпечити стабільний розвиток і подальшу конкурентоспроможність на міжнародному ринку продовольства.

Крім того, виходячи з аналізу зведених даних щодо експорту та імпорту за 2021 і 2022 роки, можна зазначити кілька важливих тенденцій. За цей період відбувся загальний спад як експорту, так і імпорту, що може бути наслідком змін у світовому попиті, валютних коливань та внутрішніх економічних факторів. Значний спад експорту у другій половині року може свідчити про проблеми у зовнішній торгівлі або затримки у виробництві та постачанні товарів.

У свою чергу збільшення імпорту у даний період вказує на збільшений внутрішній попит на іноземні товари, а також компенсацію зменшення вітчизняного виробництва. Важливо відзначити, що зниження експорту у 2022 році перевищує зниження імпорту, що може призвести до подальшого зростання торговельного дефіциту, що впливає на зовнішньоекономічну ситуацію країни та баланс платіжної системи, тому потрібно моніторити розвиток подій і приймати необхідні заходи для забезпечення стабільності економіки.

Слід також зазначити, що у 2022 році Україна зазнала 28,3% зниження обсягу експорту послуг, досягнувши суму 9,2 млрд доларів США. Незважаючи на це, телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги залишилися найбільш експортованими (40,5%). Зростання (+76,7%) відзначено лише у послугах фінансового сектору. Країни-партнери України залишаються стабільними, а лідерами регіонами-експортерами стали Київ, Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Запорізька області.

У першому кварталі 2023 року товарообіг України зменшився на 7,4%, де експорт скоротився на 26,1%, а імпорт зростав на 11,2%. Це призвело до значного збільшення негативного сальдо торговельного балансу з \$25 млн до \$5,2 млрд. ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України, але його політика лібералізації торгівлі під час війни створює тиск на виробників Центральної та Східної Європи. Експорт України переважно складається з продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції. Торгівля з Росією та Білоруссю практично припинена.

Після аварії на Каховській ГЕС відбулися серйозні наслідки для аграрного сектора України. Зруйнування гідротехнічних споруд призвело до втрати врожайності та продуктивності земель, а також до зменшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. Загроза втрати експортного потенціалу, а також зменшення рибозведення та втрата видів риб становлять серйозні виклики для економічної та екологічної стійкості регіону.

ВИСНОВКИ

Міжнародний ринок послуг представлений понад 600 видами послуг, найпоширенішими серед яких є: торгівля транспортними послугами за межами національних кордонів; торгівля туристичними послугами; послуги поштового, кур'єрського, телефонного, телеграфного зв'язку між резидентами та нерезидентами; будівництво (об'єкти за кордоном, що здійснені на тимчасовій основі резидентами); страхування (нерезидентів страховими компаніями-резидентами); фінансові послуги; комп'ютерні та інформаційні послуги; роялті та ліцензійні послуги; франчайзинг; лізинг; інжиніринг; управлінський контракт

Впродовж останніх п'яти років ми можемо спостерігати значний зріст усіх статей послуг. Найбільшу частину у загальній структурі послуг займають міжнародні транспортні послуги.

У роботі було досліджено основні види міжнародних послуг, їх розвиток і географічна структура, ринок послуг в Україні та тенденції його розвитку. Ми визначили, що розвиток ринку послуг є однією із загальних рис процесів інтернаціоналізації та глобалізації.

Ринок послуг в Україні не настільки розвинутий, як у постіндустріальних країнах. Багато проблем повстає на шляху розвитку ринку. Серед них - не достатньо розвинута інфраструктура ринку, екологічні та економічні проблеми, нестабільне політичне становище.

Останній час звеличується доля таких послуг, як різного роду бізнес-послуги, послуги зв'язку, туристичні послуги. Але для ефективного функціонування та розвитку туристичних послуг дуже важлива розвита туристична інфраструктура та підтримка з боку уряду та місцевих органів.

У зв'язку із недавнім виграшем України у жеребкуванні стосовно проведення чемпіонату Європи у 2016 році мають бути вирішені проблеми сервісного обслуговування, транспортної та туристичних інфраструктур.

Комплекс усіх цих заходів має бути вирішальним у розвитку ринку послуг в Україні на шляху до Світової організації торгівлі.

Україна займає важливе місце на світовому ринку продовольства завдяки своєму великому потенціалу в сільському господарстві, вирощуючи різноманітні культури, які відповідають потребам не лише внутрішнього ринку, але й експорту. Однак, існують виклики, такі як нестабільність на міжнародних ринках, технологічні обмеження та військові конфлікти, які можуть вплинути на виробництво та експорт. Для зміцнення своєї позиції на світовій арені Україна повинна продовжувати інвестувати у сільське господарство, впроваджувати нові технології та підвищувати якість продукції. Аналіз зведених даних за 2021 і 2022 роки вказує на загальний спад експорту і імпорту, що може бути наслідком різних факторів, таких як зміни у світовому попиті та внутрішні економічні умови. Зокрема, після аварії на Каховській ГЕС відбулися серйозні наслідки для аграрного сектора, що створює виклики для економічної та екологічної стійкості регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.91. № 959-ХІІ - Закон про ЗЕД.
2. Митний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 верес. р.: (відповідає офіц. текстові). - К.: Вид. Паливода А. В.. - 160 с. - (Кодекси України).
3. Багрова І.В. Редіна Н.І. Власик О.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів / За ред.. Багрової І.В. - К.: Центр навч.літ. - 2021. - 580 с.
4. Василенко Ю. "Роль зовнішньої торгівлі у платіжному балансі Україна". Вісник НБУ. - 2019, №9.
5. Воронова Є.М., Мазаріні А.Л. "Експортний потенціал та розвиток зовнішньої торгівлі України // Конспект лекцій - К., 2014р.
6. Гребенюк О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2021. - 384 с.
7. Державний комітет статистики: Електронний ресурс: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Дяченко А.В. Контракти міжнародної купівлі-продажу. - К.: УМЦ „Бета”, 2011, - 108 с.
9. Кириченко А.В., Шевчук В.Я., Мазарук А.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Підручник / К.: Знання, . - 493 с.
10. Козик. Міжнародні економічні відносини. Львів, 2019 р.
11. Костина К.В. Система регулювання торгівлі послугами на глобальному рівні/Зовнішня торгівля: право та економіка. - №1/2007. - с. 41-47.
12. Кузьминський Ю.А. Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності: Навч.-метод. посібник. - К.: КНЕУ, 2018. - 179 с.
13. Левада А.Н. Експорт-імпорт промислових товарів України у I півріччі р.// Діловий вісник.- . - №9, - с.11.

14. Левковець П.Р. Міжнародні перевезення і транспортне право. - К.: „Арістей”, . - 140 с..
15. Луць О.В. Контракти у підприємницькій діяльності. - К.: Юрінком Інтер, 2018 - 560 с.
16. Мазаракі А.А. Світовий ринок товарів та послуг: товарна структура - К.: 2016р. - 206 с.
17. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія. - К.: Таксон, 2019. - 344 с.
18. Новицький В.С., Пашко П.В. Міжнародна економічна діяльність України: Підручн. - КНЕУ, 2020. - 948 с.
19. Осика С.Г. Універсальні міжнародно-правові засади регулювання демпінгового імпорту: Монографія. - К.: Центр дослідження СОТ, розвитку торгового права і практики, . - 256 с. 45.
20. Парахонський Б.О., Місце та роль України у сучасному геополітичному просторі // www.niss.gov.ua.
21. Парахонський Б.О., Гончаренко О.М., Стан і перспективи СНД // www.niss.gov.ua.
22. Покрещук О.О. Правове регулювання міжнародної торгівлі у контексті норм і правил ГАТТ/СОТ: Монографія. - К: Зовнішня торгівля, 2020. - 512 с.
23. Сиденко В., Ще раз про відносини України з ЄврАзЕС // Дзеркало тижня // № 20 (395), 1 - 7 червня, 2019 року.
24. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. - К.: Логос, 2019.
25. Стрекаль О.В., Країни Західної Європи та проблеми європейської інтеграції // www.niss.gov.ua.
26. Сухарський В.С., Сухарський В.В., Охота В.І., Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: теорія, методологія, практика. Навчальний посібник (курс лекцій). Тернопіль: Астон, - 464 с.
27. Титаренко, Л. М., Цибулько, М. П. Аграрний сектор України в системі світового продовольчого ринку. (Doctoral dissertation, Національний

- університет" Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"). 46-48 с.
<https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12481/1/75%20%D0%A2.2-47-49.pdf>
28. Україна на ринку Європейського Союзу (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона // №11 (47), 2020.
 29. Україна та Євразійське Економічне Співтовариство: інтеграція чи співробітництво? (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона // №12 (36), 2019.
 30. Фомін І.В. До питання вдосконалення системи тарифного регулювання імпорту в Україні // Економіка України. - №10. - с. 25-33.
 31. Чужиков В.І. Економіка закордонних країн: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, . - 308 с.
 32. Чумак В.М., Нікіщенко С.О., Проблема перспективного партнерства України у регіонах Далекого Сходу та Південно-Східної Азії // www.niisp.gov.ua
 33. Чуприна О.Б. Історія розвитку інтеграційних процесів в Європі та аналіз їх взаємозв'язку з процесами глобалізації /Зовнішня торгівля: право та економіка. - №1/2007. - с. 41-47.
 34. Школа І.М., Козьменко В.М. "Міжнародні економічні відносини "Червона "Рута" 2016 ст.146-160.
 35. Яремко Л.А. Імпорт та його вплив на макроекономічні процеси // Фінанси України. - . - №7.-с. 75-82.
 36. World Development Report 2017/2018: A Hacking Poverty, table 21, WB, Washington, 2018.
 37. World Investment Report 2019: Transnational Corporations and Export Competitiveness, New York and Geneva. 2019.y
 38. Віталій Рудьєв, Світлана Гуткевич. Менеджмент. Навчальний посібник, 2019. 312с.

39. Пересада А.А. Управління інноваційним процесом. – К.: Лібра, 2012. – 472 с.
40. Інвестування: теорія і практика : навч. посіб. / С. О. Гуткевич. - 2-ге вид., доповн. - Полтава : АСМІ, 2011. - 260 с. - Бібліогр.: с. 256-257. - укр.
41. Василенко В.О. Теорія та практика розробки управлінських рішень. Навчальний посібник — Київ: ЦУЛ, 2002. — 420 с.
42. Василенко В.О., Ткаченко ТІ. Стратегічний менеджмент. Навчальний посібник — Київ: ЦУЛ, 2003. — 396 с.
43. Василенко В.О., Шостка В.І. Ситуаційний менеджмент. Навчальний посібник — Київ: ЦУЛ, 2003. — 385 с.
44. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент: підручник / І.О. Бланк, Н.М. Гуляєва. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2015. – 398 с.
45. Борщ Л.М. Інновації і інвестиції в реальному секторі економіки: перспективи розвитку / Л.М. Борщ // Економіка ринкових відносин. – 2018. – № 22. – С. 44-52.
46. Покришка Д.С. Динаміка зовнішньої торгівлі в Україні в умовах трансформації внутрішніх і зовнішніх чинників зростання / Д.С. Покришка
47. Т.А. Тищук // Міжнародна економіка та менеджмент. – 2015. – № 5–6.
48. Доповідь Прес-служби Мінекономрозвитку [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=01c93639>
49. Бураковський І. Аналіз економічних наслідків вступу України до СОТ / І.Бураковський, В.Мовчан, О.Бетлій та ін. / за ред. І.Бураковського, В.Мовчан. – К., 2008. – 129 с.
50. Відносини України з ЄС (інформаційна довідка) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/publication/content/1992.htm>.

51. Горянська Т. В. Зовнішня торгівля України та її місце у світовій економічній системі / Горянська Т. В. / Стратегічні пріоритети –2011. – №2 (19) Дем'яненко М
52. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: стан та перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://www.nbuvip.gov.ua/images/rezonans/2017/rez7.pdf>